

armika

26

chráněná krajinná oblast

SLAVKOVSKÝ LES

ARNIKA

INFORMAČNÍ A METODICKÝ LIST · CHKO

č. 26 · 1990

ZA PŮVODNOST A OBSAHOVOU SPRÁVNOST
PŘÍSPĚVKŮ RUČÍ AUTOŘI

●
Miroslav Trégler
JAK DÁL STRÁŽCI ?
(str.187)

●
Stanislav Burachovič
PORCELÁNKY V ČECHÁCH 1791-1945
(str.189)

●
Stanislav Wieser
STAVBY, KTERÉ DOTVÁŘEJÍ KRAJINU
(str.190)

●
Stanislav Burachovič
NÁVRAT ZTRACENÉHO KŘÍŽE
(str.192)

●
Josef Dostál
KAPRADINKA SKALNÍ
(str.193)

●
kolektiv
NÁVŠTĚVOU U KOLEGŮ
CHRÁNĚNÁ KRAJINNÁ OBLAST BLANÍK
(str.194)

●
Zdeněk Huml
CESTY, DOSTAVNÍKY A MARIÁNSKÉ LÁZNĚ
(str.196)

●
Stanislav Burachovič
TU HOSPODU NĀM NEBOUREJTE !
(str.205)

●
Stanislav Wieser
HOŘEČEK
(str.206)

●
Stanislav Wieser
MILHOSTOVSKÉ MOFETY
(str.207)

●
Miloslav Žán
ZASTOUPENÍ SOUBORŮ LESNÍCH TYPŮ
V CHRÁNĚNÝCH ÚZEMÍCH
KARLOVARSKÉ VRCHOVINY
(str.209)

ARNIKA

informační a metodický list,
jako nepravdivelník vydává
Správa chráněné krajinné
oblasti Slavkovský les pro
aktiv dobrovolných spolupra-
covníků.

□
Uzávěrka tohoto čísla (26/1990)
15. září 1990.

□
Řídí redakční rada ve složení:
RNDr. Jaroslav Boček
PhDr. Stanislav Burachovič
Ing. Josef Královec, CSc
Ellen Volavková, prom. psych.

Odpovědný vedoucí a grafická
úprava Jan Harváněk

□
Adresa redakce:
SPRÁVA
CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI
SLAVKOVSKÝ LES
U SOKOLOVA 119/15
353 01 MARIÁNSKÉ LÁZNĚ
TEL. 4081

□
Tisk
SLUŽBY KARLOVY VARY
Tisk barevné obálky
TISKÁRNÝ SNP MARTIN

□
Barevná fotografie na přední
straně obálky:
HOŘEČEK MNOHOTVÁRNÝ
fotografie: Stanislav Wieser

Barevná fotografie na zadní
straně obálky:
MILHOSTOVSKÉ MOFETY
fotografie: Stanislav Wieser

Dětmár Jäger
ZPRÁVA O ORNITOLOGICKÉM PRŮZKUMU
PTACTVO STĀTNÍ PŘÍRODNÍ REZERVACE
KLADSKÉ RAŠELINY
(str.212)

●
Zdeněk Huml
JEŠTĚ K NĀZVU VRCHU HAMELIKA
(str.216)

●
Ellen Volavková - Jindřich Horáček
ZPRÁVY SPRÁVY
(str.219)

MIROSLAV TRÉGLER

JAK DÁL STRÁŽCI?

PO LISTOPADOVÉ REVOLUCI SE MNOHÉ oblasti našeho života vydaly po jiné cestě, nežli kráčely předtím. Určité změny k lepšímu jsou vidět i v systému ochrany přírody. Zatím se však většinou jedná o změny teoretické. Hovoří se o zvýšení pravomocí státní ochrany přírody, ve vzduchu je nový zákon o ochraně přírody. Vznikají nové, nebo se obnovují staré, nezávislé ochranné aktivity. Racionálně uvažující část společnosti se snaží transformovat fiktivní komunistickou ochranu přírody na ochranu skutečnou.

PŘEKÁŽKOU, V NEJBLIŽŠÍ DOBĚ TĚŽKO překonatelnou, je myšlení mnoha lidí, založené na zpřeházeném žebříčku hodnot našeho žití. Toto myšlení spolu s katastrofálním stavem naší přírody jsou příčiny toho, že nelze již jen vychovávat občany k "ekologii", ale vedle toho je nutné mít stále za zády i souhrn zákonů, vyhlášek, předpisů, možností finančních postihů (ztráta peněz "bolí" lidi nejvíce, aktivní ochrana a náhrada škod také něco stojí a ne zrovna málo). Nakonec i pokud je dle mého názoru trochu výchovná, i když asi nepodněcuje souznění lidské duše s přírodou, jako jediný a jistý prostředek jejich

ochrany (slůvko "jejich" je použito úmyslně, míním totiž lidské "duše" i přírodu - není možné to od sebe oddělovat).

PŘEJDU OD OBECNÉHO KE KONKRÉTNÍMU. Předpokládám, že se Správě chráněné krajinné oblasti Slavkovský les zvýší pravomoc, že se samotná správa rozroste o další profesionální pracovníky. Jaká je však budoucnost dobrovolných strážců? Na tuto otázku dnes asi těžko někdo přesně odpoví. Známe však současnost jako výchozí stav. Prakticky nulová pravomoc staví dnes strážce do nerovného boje s občanem porušujícím návštěvní řád a to dokonce i v případech, kdy dochází k porušení závažnému. Strážce vyzbrojen "pouze" morální převahou (slovo "pouze" jsem dal do uvozovek proto, že význam morální převahy v žádném případě nepodceňuji, ovšem ne všichni chápou morálku stejně) vypadá jako voják na bojišti, který má sice uniformu, ovšem nedostal zbran. Takovýto voják své pozice asi dlouho neudrží (pozice = zachovalá příroda). Stanovy sice činí pokyny strážce závaznými pro návštěvníka, avšak ten tohle většinou neví a vrátím-li se k podobenství o vojákovi, někdy se střílí i do bezbranných, nezávisle na tom, mají-li pravdu či ne.

PODTRŽENO A SEČTENO. CHRÁNĚNÁ krajinná oblast Slavkovský les disponuje určitým počtem dobrovolných strážců, kteří v samotném usměrnění činnosti návštěvníků hrají, ne vlastní vinou, menší roli než by mohli. Role strážní a průvodcovská je potlačena a mnohdy se ztrácí ve stínu činnosti odborných, zvelebovacích a jiných. Domnívám se, že by zde byla na místě určitá účinná rovnováha, samozřejmě dle konkrétních kvalit každého strážce.

NA OTÁZKU, KTEROU JSEM VÝŠE VYSLAVIL, odpovídám domněnkou, že je nutné v co nejkratší době zvýšit pravomoc a zároveň i hladinu znalostí strážců. Jedná se především o znalost patřičných zákonů, vyhlášek a předpisů týkajících se ochrany přírody. Bez těchto kroků by zvýšení pravomoci bylo asi dosti diskutabilní. Je možné, aby Správa chráněné krajinné oblasti Slavkovský les poskytla strážcům a čekatelům souhrnné všechny potřebné zákony, aby se o jejich praktické aplikaci v naší oblasti diskutovalo na schůzkách aktivu, popřípadě na stránkách Arniky.

DOŠEL-LI JSEM VE SVĚ ÚVAZE K NÁZORU, že je třeba zvýšit strážcům pravomoc, je namístě následně uvažovat v čem a jak. Myslím si, že prvním krokem by mělo být zavedení práva legitimovat neukázněné návštěvníky. Tím by vzrostla naděje na alespoň částečné poodhalení škůdců a možnost jejich postihu v míře viny. Možná, že za některé přestupky by měl mít strážce právo pokutovat přímo na místě. Jednalo by se asi o přestupky jasné a prokazatelné (pohyb a činnost v maloplošně chráněných územích, sběr chráněných rostlin a živočichů).

NEMYSLÍM SI, ŽE TOHLE VŠECHNO BY MĚL BÝT JAKÝSI STRAŠÁK na návštěvníky. Těch ukázněných se to netýká a těch neukázněných není dost vhodné se vůbec zastávat. Každá hra musí mít svá pravidla - navíc chceme budovat právní stát. Všechny pravomoci strážců by byly vypsány v návštěvních řádech a návštěvní-

ci by měli možnost se s nimi seznámit (kdyby byly dnes pravomoci strážce vypsány na návštěvních řádech, případný "neukázněnc" by se předem radoval z nepolapitelnosti). Stejně tak by byly vypsány pravomoci na průkazu strážce, kterým se musí při zásahu legitimovanému občanu prokázat. Předpokladem všeho je samozřejmě vysoká úroveň chování a vystupování strážce.

NEVÍM, CO VŠECHNO BRÁNÍ TĚMTO výše popsaným úpravám (popřípadě i dalším), neznám ani stanovisko profesionálních pracovníků státní ochrany přírody, kterým by se dobrovolný strážce některými pravomocemi přibližoval, ovšem ve svém volném čase a prakticky bezplatně. Dle mého názoru je zbytečné se obávat záporného dopadu případných represí (dále se naplňování určitého zákona, který je dobrý, takto nazývat) na popularitu a autoritu ochrany přírody. Nelze si donekonečna hrát na velkoryseho "strýčka" a s pocitem bezmocnosti sledovat jak druzí stále někde něco ničí. Tlaky ze všech stran na přírodu jsou příliš velké na to, abychom se báli vyvinout příslušný protitlak. Víím, že nám to moc nesedí, ale mnohdy to jinak nejde. Jsou-li cíle a cesty dobré a prospěšné, není zač se stydět.

CHTĚL JSEM VE SVĚM ČLÁNKU VYJÁDRIT svůj názor na budoucnost strážců chráněné krajinné oblasti Slavkovský les. Myslím, že mé návrhy nelze považovat za neskromné. Vždyť v zemích, kterým se chceme přiblížit, jsou strážci vybaveni velkými pravomocemi - o technice ani nemluvě. Chtěl jsem svým článkem rozčeřit hladinu relativního klidu, který kolem aktivu koluje. Chci varovat před pasivitou, která je zhoubná v každém režimu a z které se část aktivu a vlastně i ZO ČSOP pracující při Správě CHKOSL ne a ne vymanit. Chci svým článkem vyvolat diskusi o budoucnosti strážců, jelikož věřím, že dříve nebo později zde dojde ke změnám. Skončila letošní návštěvnícká sezona. Na to, s jakou vybaveností budeme vstupovat do té příští, bychom neměli čekat s rukama v klíně.

RAŠELINIŠTĚ

U BALBÍNOVA PRAMENE JE MÍSTEM NEUSTÁLÉHO STŘETU S NEUKÁZNĚNÝMI NÁVŠTĚVNÍKY CHKOSL. DOCHÁZÍ ZDE K NEPOVOLENÉ TĚŽBĚ RAŠELINY. OHROMNÉ JÁMY PO VYTĚŽENÉ RAŠELINĚ OHROŽUJÍ BEZPEČNOST SLUŠNÝCH NÁVŠTĚVNÍKŮ, KTERÍ SEM CHODÍ PRO MINERÁLNÍ PRAMEN.

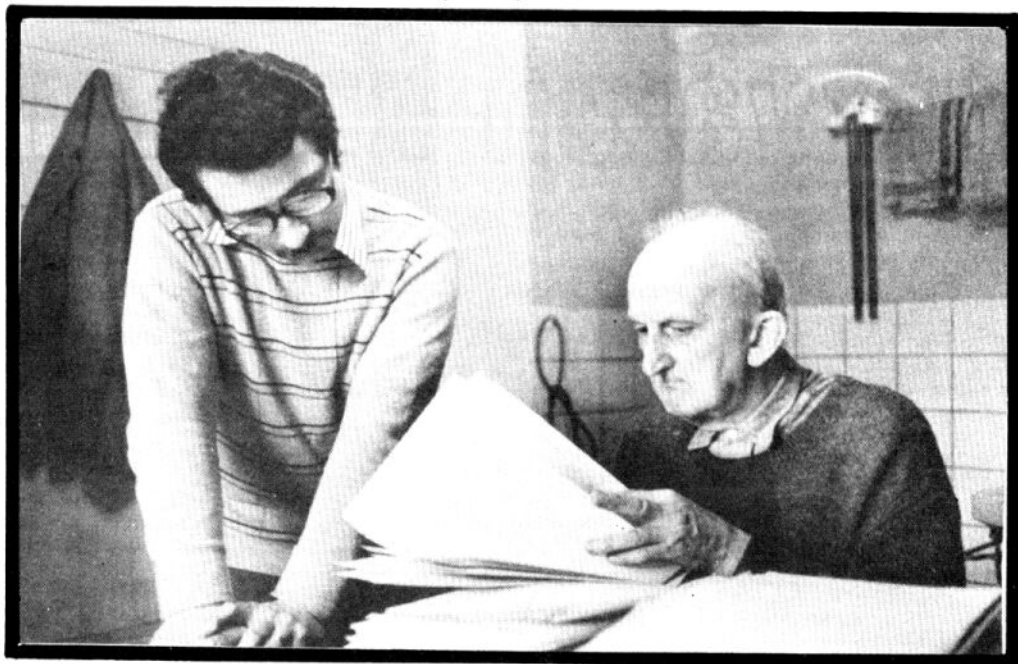

POD TÍMTO NÁZVEM VYDAL LETOS SUDETONĚMECKÝ ARCHÍV V MNICHOVĚ VELICE CENNOU PUBLIKACI. Je psána v němčině a jejím autorem je profesor Heinrich Zimmermann, vlastivědný badatel z Lokte († 1987). Vydání této knížky je pro pana profesora a jeho přátele velkou satisfakcí. Je smutné, že přichází až po smrti autora. Pan profesor nabídl před lety rukopis této práce Uměleckoprůmyslovému muzeu v Praze. Měl zájem na tom, aby soupis českých porcelánek vyšel v češtině a doplnil tak starší práce dr. Pocheho. Bohužel, o nabídku nebyl projevěn patřičný zájem a autor rezignoval na další snahu vydat své dílo v Československu. Je štěstím, že se rukopisu z pozůstalosti profesora Zimmermanna ujala dr. Anna Gnirsová, dcera známého archeologa a kunsthistorika dr. Antona Gnirse. Opatřila jej rejstříky, mapkami, obrazovými přílohami, předmluvou a kompletně připravila k tisku.

Porcelánky v Čechách

PhDr. STANISLAV BURACHOVIČ

1791—1945

PROFESOR H. ZIMMERMANN A AUTOR PŘÍSPĚVKU V PLNÉM BADATELSKÉM ZAUJETÍ (1986).

SUSPOKOJENÍM LISTUJI NOVOU, krásnou knížkou. Obsahuje základní faktografii o všech ve sledovaném období existujících porcelánkách na území Čech, najmé na teritoriu Čech severozápadních. Jejich největší koncentrace byla kolem Karlových Varů a Lokte.

POPIS JEDNOTLIVÝCH PORCELÁNEK zahrnuje stručnou historii, seznam majitelů a nájemců a charakteristiku výrobků. Velmi detailně jsou pojednány porcelánky v Lokti, Horním Slavkově, Březové, Chodově a ve Staré Roli. V

knize je uveden seznam základní doplňující literatury, nedostatkem je však absence informací o okruhu použitých pramenů. S ohledem na autorovu preciznost, jež fascinovala všechny, kdož s ním přišli do odborného kontaktu, jsou uváděné údaje v maximální míře spolehlivé.

CO ZBÝVÁ NA ZÁVĚR? PODĚKOVAT vydavateli a zejména dr. Gnirsově za záslužný ediční počín a radovat se ze skvostného přírůstku do zlatého fondu regionálního písemnictví Karlovarska a Slavkovského lesa.

2. stavby, které dotvářejí krajinu

text a fotografie

STANISLAV WIESER

SÁM NÁZEV DRUHÉHO POKRAČOVÁNÍ úvah o stavbách v krajině nemůže postihnout, co vše je míněno vztahem mezi přírodní krajinou a stavbami jakožto lidskými díly. Smyslem těchto úvah, publikovaných v Arnice, není rozbor celé problematiky, naopak jen poukázání na dílčí problémy, které se týkají přímo chráněné krajinné oblasti Slavkovský les. Jistěže mohou být zobecněny. Zejména to platí o námětu, který jsem vybral tentokrát. Jednak proto, že je veřejností tak říkajíc ostře sledován, a jednak proto, že pro něj žádné hranice neplatí. Konec konců k té věci mohu něco říci z titulu své dlouholeté profese:

BYTOVÉ PANELOVÉ DOMY

UZEMÍ NAŠÍ CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ oblasti má dvě vstupní "brány": Mariánské Lázně a Karlovy Vary. Tato města se svými sídlišti nevymykají z uniformity tvrdé typizace prosazované u nás po desítky let. V záměru je typizace prostředkem k dosažení hospodárnosti, ale to platí pro normální ekonomické vztahy, které tu teprve někdy znovu nastoupí, a pro řízení neodtržené od potřeb trhu. My si povšimneme důsledků vybudované abnormality a využijme příležitosti k zamyšlení, čím vlastně se zdají veřejnosti paneláky nesnesitelné.

KE ZMAPOVÁNÍ ESTETICKÉ DEVASTACE sídelních útvarů vedle jmenovaných měst uvedu jen nejkřiklavější příklady panelové zástavby v rámci hranic chráněné krajinné oblasti Slavkovský les.

KRAJINNÉ USAZENÍ LÁZNÍ KYNŽVART bylo zničeno pohledovou bariérou nejen činžáků, ale také shodně nezdařilou architekturou školy. Jakoby zde došlo k završení méně nápadného, ale soustavného ničení estetických hodnot krajiny bubované našimi předchůdci. Hned na druhém místě musím jmenovat panelák mezi krásnými domy Milíkova. Spor o umístění na žebříčku zhanobení by mohli vést kritikové Bečova n/T. Možná, že jen ze zaujetí si myslím, že ještě nebyl urbanisticky zničen více než na třetí místo. Zapadly v něm paneláky drobného měřítka zakryté šikmými střechami. Plochostrché činžáky u nádraží měly být následovány další takovou výstavbou, kterou se naštěstí podařilo odvrátit. Mohl bych pokračovat ve výčtu obcí, z nichž mnohé jsou v celém svém stavebním fondu natolik zchátralé a svým vzhledem odpudivé, že je otázkou, zda je nějaký panelák poškodil, či zda někomu pomohl k lepšímu bydlení. Zcela samostatnou "třídou" pro umístění by byla tzv. socialistická vesnice Rovná, o níž jsme psali v Arnice č.24.

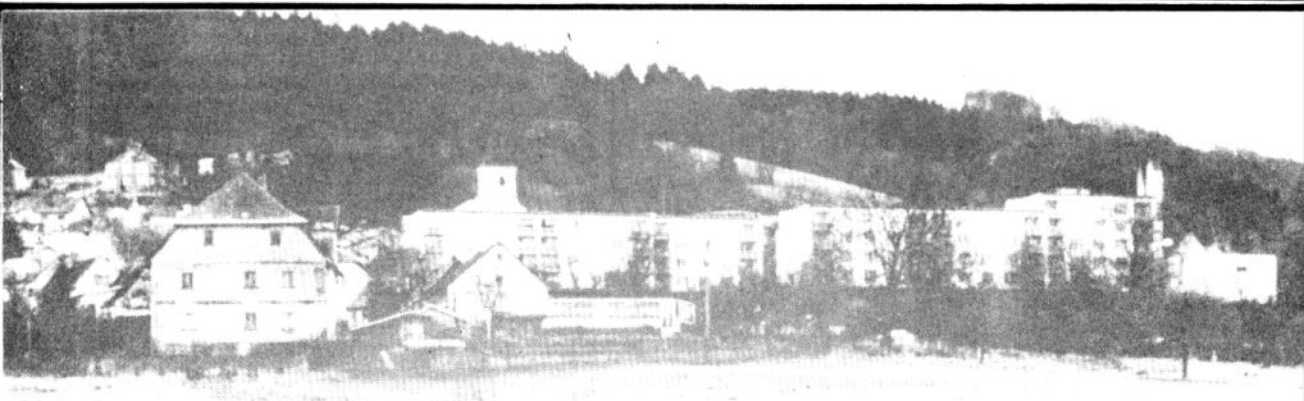
UBYTOVNA DĚVÍN V MARIÁNSKÝCH
LÁZNÍCH JE NETYPOVOU APLIKACÍ
PANELOVÉ SOUSTAVY T06B

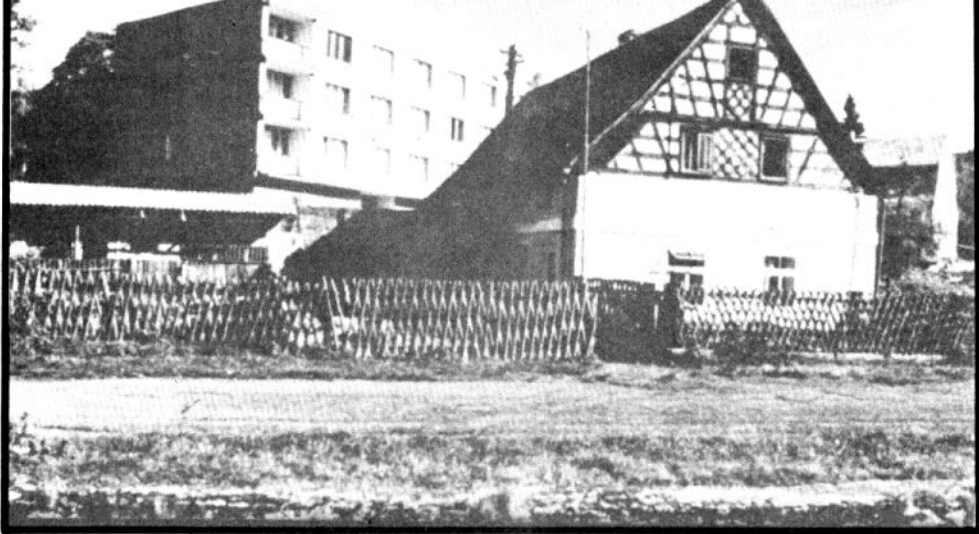

PANELOVÉ BYTOVÉ DOMY
V BEČOVĚ n/T. (STAV
V ROCE 1972)

△ PANORÁMA
LÁZNÍ KYNŽVART

OBYTNÉ DOMY V MILÍKOVĚ

PŘÍČINOU NYNÍ UKAZOVANÉ DEVASTACE našich sídelních útvarů není sám panelák ve své podobě, ale celý systém jeho realizace. Ten by se dal objasnit obšírně začínající u centrálního řízení. Přesto je faktem, že tzv. velké stavebnictví u nás zajišťovalo svoji monopolní panelovou výstavbou jen necelou polovinu potřeby bytů. Teoreticky bylo tedy možné aspoň na venkově a v chráněných krajinách vyloučit paneláky.

JE TŘEBA UVĚDOMIT SI, ŽE PANELÁK je v užitém podstatě činžovním vícebytovým domem. Vyloučení nežádoucího tedy spočívá v potřebném vymezení výstavby tohoto typu domů. K tomu musí fungovat stavební úřady, investoři a urbanisté. Instituce existovaly a existují, ale výsledek? Touto otázkou se dotýkáme jednoho z hlavních důvodů, které popuzují veřejnost proti panelovým domům. Je to znechucení k hromadným a uniformním ubytováním. Uniformitu podtrhuje sama architektura těchto domů. Oblíbenou, ale jen z části pravdivou obhajobou architektů je, že výraz panelových domů jim byl vnučen. Šli jen vytýčenou cestou. Jako ostatní. Že panelová technologie umožňuje i řešení všeobecně přijatelná, se můžeme přesvědčit na příkladu ubytovny Děvín v Mariánských Lázních. I jinde, zejména v zahraničí, jsou příklady krásných a dobře užitných panelových domů včetně rodinných domků. Jejich stavebně technická úroveň a vybavení může a musí být na úrovni kterékoliv technologicky třeba odlišné stavby - o tom není nutné diskutovat.

NÁŠ NECHVALNĚ ZNÁMÝ PANELÁK JE výrazem ducha společnosti. To platí o architektuře od jejího zrodu.

NÁVRAT ZTRACENÉHO KŘÍŽE

Karlovy Vary jsou městem podivuhodných, ba až nadpřirozených jevů. Před zhruba dvanácti lety se zde beze stopy ztratil velký dřevěný kříž s malbou Krista na plechu. Nikdo nevěděl proč a kam. Skalní ateisté možná plesali, přátelé Karlových Varů hořekovali. Jednalo se o tzv. KEGLEVIČOV KŘÍŽ na skále vedle hotelu Pupp. Tento kříž má svou historii. V roce 1795 jej dal postavit hrabě Sigmund Keglevič z Buzinu, velkoprobošt z Granu. Pro údržbu kříže zřídil zvláštní nadaci. Kříž je jako výrazná dominanta Staré Louky zachycen na stovkách karlovarských vedut. V roce 1807 jej půvabnou kresbou zvětšil i J.W.Goethe.

Kříž byl průběžně opravován a obnoven a vydržel na skále něco přes 180 let. Až v rámci karlovarské "normalizace" byl náhle ve druhé půli sedmdesátých let odstraněn - nebo cizizen? Veřejnost se nikdy nedověděla, na čí popud či příkaz se tak stalo. O příčinách zmizení kříže kolovalo několik romantických fám.

Obrodný proces naší společnosti po Listopadu 1989 přinesl velké vzepětí občanských iniciativ pro zvelebení Karlových Varů. Jedním z projevů této iniciativy se stala idea obnovit Keglevičův kříž. Hrstka karlovarských a pražských nadšenců (Václav Novák, Ladislav Baloun, Jan Kotek, Jiří Šorm, Miroslav Macko a další) se po konzultaci s Karlovarským muzeem pustila do práce. Jejich výsledek spatřila veřejnost 7.dubna 1990. Toho dne dopoledne byl obnovený kříž znovu vstýčen a vysvěcen. Karlovým Varům se tak po letech vrátila ztracená památka. A zdá se, že návrat ztraceného kříže je nejen záchranou určitého objektu, nýbrž i symbolem návratu k všelidským hodnotám.

PhDr.STANISLAV BURACHOVIČ (Karlovarské muzeum, Klub přátel Karlových Varů)

KAPRADINKA

galérie

SKALNÍ

WOODSIA R.Br. - KAPRADINKA

Vytrvalé byliny s krátkými, víceméně vystoupavými, vícehlavými oddenky. Listy stejnotvaré, v přízemní růžici, zpeřené; řapíky článkované. Výtrusové kupky okrouhlé, velmi často sblížené, na okrajích lístků, ostěry hluboce střásnitě dřipené, vyrůstající na bázi kupek. Výtrusy nepravidelně zbrázděné. Asi 25 druhů rozšířených po celém světě (mimo Austrálii), převážně však v horách mírného pásma.

KAPRADINKA SKALNÍ *Woodsia ilvensis* L.

VE SLAVKOVSKÉM LESE ŠEMNICKÁ A Andělská hora, dále pak v údolí říčky Teplé, zejména mezi Bečovem nad Teplou a Dolním Hamrem.

Listy zpeřené, 5 - 22 cm dlouhé, v přízemní růžici; čepel v obrysu úzce podlouhlá, kopinatá až obkopinatá 3 - 14 cm dlouhá a 1,5-3,0 cm široká. Vřeteno listů a čepel na spodní straně hojně plevinatá a chlupatá, na svrchní straně roztroušeně plevinatá až olysalá nebo lysá, zpravidla tmavozeleně zbarvená, víceméně tuhá, po každé straně s 8-16 (20) lístky, nejdolnější lístek většinou nápadně menší a značně oddálený od sousedního vyššího lístku, lístky delší než široké, na vrcholu tupé až špičaté, lístky v dolní polovině čepel s laloky po každé straně; řapík kratší nebo víceméně tak dlouhý jako čepel, plevinatý, v polovině nebo pod polovinou délky článkovaný, hnědočervený, lesklý, pleviny světle hnědé až hnědé, snadno stíratelné. Výtrusy nejčastěji 40-50 μ m dlouhé a 30-38 μ m široké. Hemikryptofyt - červenec až srpen.

V a r i a b i l i t a : Druh proměnlivý především ve způsobu členění lístků. Za nepříznivých klimatických podmínek jsou listy často velmi malé, s lístky (a to i nejdolnějšími) málo členěnými, často jen s 3-5 laloky. Tím tyto rostliny připomínají kapradinku alipskou (*Woodsia alpina*), se kterou je někdy i zaměňována. Rozhodujícím znakem však zůstává poměr délky a šířky lístků.

Ekologie a cenologie

Suché skály a skalky, sutě, kamenité svahy především na výhřevných horninách (znělec, čedič), ale též na žulách, rulách apod. ve společenstvech svazu *Androsacion*

vandellii (diagnostický druh), zejména však ve společenstvu *Woodsia-Asplenium septentrionalis* (Kapradinka-Sleziník severní).

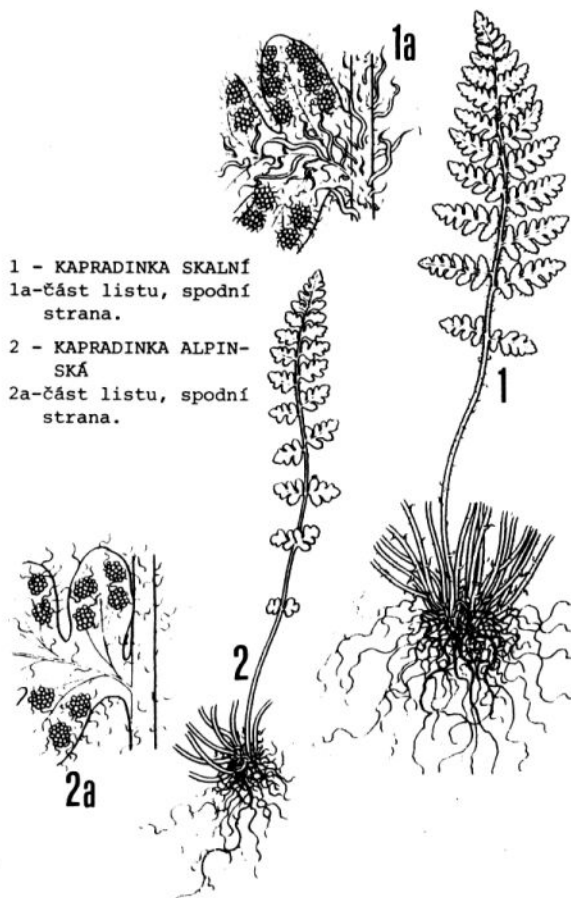
Rozšíření v ČSR

Těžiště rozšíření v mezofytiku. Na Moravě vzácně, v Čechách roztroušeně především v severozápadních a severních oblastech /Milešovské a Verneřické středohoří, Lužické hory a Ralsko-bezděžská tabule/ na vrcholových skalách a sutích, dále též v údolích některých vodních toků (např. Vltava, Berounka, Vydra, Teplá). Nejčastěji v kolinním až suprakolinním stupni.

V ý z n a m

Kapradinka skalní a někdy i druhy *W. alpina* a *W. glabella*, jsou pro malé, pěkně tvarované listy občas pěstovány na skalkách. Pěstování je však obtížné a vyžaduje značných zkušeností.

PODOBNÁ (VIZ VÝŠE TEXT) JE KAPRADINKA ALPINSKÁ. Ta však velice vzácná. Vzácně Velká kotlina v Hrubém Jeseníku. Poprvé nalezena Uechtritzem sen. v roce 1853. V poslední době intenzivně hledána, ale nezjištěna; poslední herbářový doklad z r. 1912, poslední lit. údaj z roku 1958. V Krkonoších v Malé Sněžné jámě již na území Polska.

návštěvou u kolegů

CHKO BLANÍK BYLA VYHLAŠENA VÝNOSEM ministerstva kultury ČSR ze dne 29.12. 1981 č.j. 17 332/81. Rozprostírá se na ploše 40 km² v okrese Benešov v jihovýchodní části Středočeského kraje.

Chráněná krajinná oblast Blaník není územně velkou oblastí; rozkládá se mezi obcemi Libouň, Veliš, Vracovice a Načeradec. Uvnitř oblasti se nachází rozlehlá obec Louňovice pod Blaníkem se zámekem, který je využíván pro kulturní účely.

Území oblasti je členité a upoutává návštěvníky podmanivou krásou krajiny. V jejím středu dominují vrcholy Velkého a Malého Blaníku. Velký Blaník s nadmořskou výškou 639 metrů je viditelný v celém okolí a již v minulosti budil velký zájem.

To dokazují dochované zbytky obranných valů - pozůstatek přírodního halštatsko-laténského hradiště.

Geologický podklad chráněného území je vytvořen mohutným souborem usazených a sopečných hornin, který vznikl v moři rozlévajícím se ve středních starohorách v jižní polovině Čech. Zvláštností je tzv. blanická ortorula, která vytváří vrcholy Velkého a Malého Blaníku i další vrcholy severně od Křížova a Pravonína. Pozoruhodností je též zlatonosné ložisko u Roudného, kde se začalo těžit zlato již ve středověku. Těžba dosáhla vrcholu začátkem našeho století. V pozdější době však značně poklesla, až došlo v roce 1930 k jejímu zastavení.

Oblastí protéká řeka Blanice s boha-

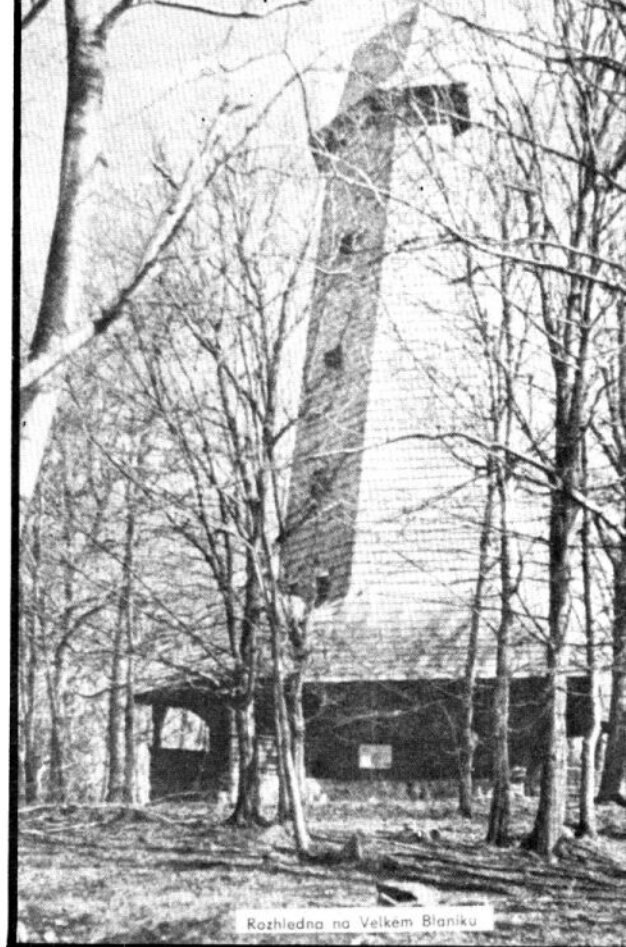

tými břehovými porosty. Její tok se vine údolím, kde vytváří půvabné meandry nebo jinde prochází sevřeným údolím se strmými skalnatými srázy.

Chráněné území je charakterizováno pestrým střídáním polí, luk, remízků i větších lesních komplexů. Asi jednu třetinu nyní zaujímají lesy, v nichž převládá smrk a borovice. V původní skladbě lesa se vyskytoval buk. Porosty blízké složením původní skladbě se zachovaly na ploše cca 40 hektarů, a to především na vrcholu Velkého Blaníku. Jedle zde téměř chybí, byla nahrazena bukem a zčásti smrkem. Pod vrcholem přistupují ještě javory, lípy, jilmy, borovice a habr. Tyto porosty nemají v širokém okolí obdoby. Z nelesních společenstev jsou zajímavé vlhké louky s výskytem některých mokřadních druhů (např. prstnatec májový) zejména v údolí řeky Blanice.

Mezi rostlinnými a živočišnými druhy této oblasti se nenachází zvláště význačné druhy. V současné době je zajímavý nález u nás velmi vzácného zástupce jihoevropského plže z rodu *Aegopis*, jehož výskyt existuje pravděpodobně kromě Blaníku jen ještě na dvou lokalitách v České republice. Z obratlovců se zde vyskytuje výr velký a rozšířen je i ořešník kropenatý a dokonce nedaleko Blaníku se vyskytuje i vydra říční.

Blaník žije v hlubokém povědomí našeho lidu; pověsti o něm byly v těžkých dobách našeho národa velkým povzbuzením a dodávaly odvahu do budoucna. V minulém století při stavbě Národního divadla byl vložen do jeho základů jeden z kamenů Blaníku, aby stále připomínal všem sounáležitost našeho lidu a v duchu dávných tradic a lásky k české vlasti.

Rozhledna na Velkém Blaníku

Chráněná krajinná oblast Blaník představuje biologicky vyváženou krajinu, účelně zemědělsky využívanou, doplněnou původní, do krajiny začleněnou zástavbou obcí s četnými historickými památkami a archeologickými nálezy, dokumentujícími pradávno osídlení. V této harmonické krajině s majestátným Blaníkem nacházeli inspiraci naši umělci, např. z hudebních skladatelů B.Smetana, L.Janáček, z malířů J.Mařák, L.Kuba a z básníků J.Vrchlický, J.V.Sládek a další. Blaník je symbolem lásky k rodné zemi a šťastného života.

Zámek v Louňovicích pod Blaníkem

CESTY, DOSTAVNÍKY

a MARIÁNSKÉ LÁZNĚ

ZDENĚK HUML

JEDNOU Z OBTÍŽNÝCH DISCIPLIN geodézie je i výzkum cest. Správná interpretace se proto musí opírat o řadu bezpečně prokázaných faktů, která brzdí jinak nepodloženou fantazii. Dnes si budeme vyprávět o romantickém čase postilionů, o dostavníkové éře až do funkce pošty a tak si alespoň v úvodu velice stručně přiblížíme dávnou historii oněch dob.

NAŠE VLAST BYLA KDYSI Z VELKÉ části pokryta hustým lesem a sporadickými lysinami úhorů. Již tehdy ji však protínaly pradávne zemské stezky, po kterých se nejen chodilo, ale i dopravovalo zboží. Tyto stezky - cesty jsou zachovány jen v některých směrech dnešních silnic. Byly to jen vyšlapané úzké stezky na neupraveném přírodním povrchu, mnohdy i se značným stoupáním. Člověk se záhy snažil o vytvoření klidnější a schůdnější cesty a to se projevvalo kleštěním nejhustších částí lesa. V bažinách pak zpevňováním hatěmi, kameny anebo kmeny stromů. Obdobně tomu bylo i při překonávání potoků, nebo horních toků řek. Jinak bylo běžné používání brodů. Po těchto cestách chodil jen ten, kdo cestovat nezbytně musel. Pěší nebo jízdní posel, kurýr, četné průvody mul s nákladem na hřbetě. Je pochopitelné, že nepřízeň počasí (sníh, podzimní deště, rozvodněné potoky a řeky), znamenala přerušování cestování.

JE PRAVDĚPODOBNĚ A NAKONEC I logické, že s organizačním upevněním světské a církevní moci (na konci tisíciletí), narůstáním majetků a s tím i spojené následné budování hradů se sílí vesnic a městeček, ale i klášterů

- to vše vedlo k vzájemnému a stále častějšímu styku osobnímu a také k výraznějšímu stykům obchodním. A tak na cestách, kterých přibývalo, se objevily první značně primitivní předchůdci formanských vozů a dostavníků. Byly to vozy s plnými koly (často jen dvě kola), bez rejdu a převelice masivní. Přesto ale účel pro přepravu osob a zboží splňovaly. Tak jistě cestovali například církevní hodnostáři z Prahy do Řezna, anebo diplomatictí poslové, včetně správních. Zboží se dopravovalo s úměrně narůstajícím bohatstvím po stále hustších obchodních stezkách. To vše trvalo několik století, než se zlepšila síť širších silnic s pevnějšími trasami, ale po stránce technické byl jejich povrch stále stejný. Skutečností však je, že cesty pronikaly do měst branami s padacími mosty, na městských rýncích se začaly objevovat stopy primitivního dláždění velkými plochými kameny, ale i "kočičími hlavami". Na venkovních místech však zůstávaly čím dále a více vyježděnější cesty, které se během doby stále více propadaly do hlubokých úvozů.

PŘEDSTAVA O POHYBU ZBOŽÍ PO tehdejších cestách však nesmí být přecenována. Bylo vypočteno, že například za Karla IV. - kdy byla Praha centrem říše římské - by se dalo veškeré zboží přivezené z ciziny do Prahy za celý rok naložit na jeden moderní vlak. Přitom byla bezpečnost na cestách nevalná. Přepadávání loupeživými tlupami, ale i rytíři, bylo v té době, dá se říci, běžné. Další překážkou bylo i vybírání nejrůznějších poplatků (mýtné, mostné, skladovné aj.). Málo platné, vzrůst i námořního obchodu, vzrůst počtu cestujících obchodníků, vladařů i hokynářů,

to vše vedlo k oživení silnic, které obdobně jako prastaré cesty, byly opět nedostačující. Teprve upevněním centralizace Rakouska a jeho státní správy se stává předmětem zájmu budování soustavy cest, které směřovaly z hlavního města Vídně do všech rakouských provincií. A tak můžeme konstatovat, že začátek výstavby a zřizování silnic začal již počátkem 18. století, ale hlavní období jejich výstavby však přináší století devatenácté. Tehdy totiž vychází císařské nařízení pro systematickou stavbu umělých silnic (chaussée) mezi městy. Tato výstavba trvala prakticky bezmála osmdesát let. V Čechách byla dílem zejména nejvyššího purkrabího, hraběte Chotka. Do čtyřicátých let minulého století byla síť v českých zemích zhruba dostavěna v celkové délce přes 500 mil. Velká města, například Praha, Plzeň, Budějovice, Liberec, Pardubice, se stala středem paprskovitě se rozbiehajících tzv. císařských silnic, později přejmenovaných na erární a konečně na státní silnice.

JAK SE ROZVÍJELY CESTY, TAK SE rozvíjela i doprava osob a nákladů. Příмым důsledkem tohoto vývoje je i vznik organizované dostavníkové poštovní dopravy, umožňující pravidelnější a rychlejší jízdu. Pravděpodobně prvním typem vozu, který používala státní pošta, byl ve střední Evropě takzvaný KOTČÍ - VŮZ. Vznik a vývoj tohoto vozu je vysvětlován různě. Faktem však je, že vůz byl většinou otevřený, nekrytý, nebo byl zakryt jen zčásti. Byl již na čtyřech kolech, tažený původně třemi, někdy jen dvěma koňmi. Korba vozu, zprvu košatínová (kotec), byla zavěšená na řemenec nebo řetězech. Systém zavěšení spočíval ve dvou řemenec probíhajících po délce pod kotcem. V poštovníctví zůstal kotčí vůz až do poloviny 18. století základním typem dopravního prostředku na kolech. V roce 1749 byla zahájena pokrokovější pravidelná doprava osob krytými dostavníky, takzvanými DILIGENCEMI. Protože se celkem osvědčily, převzal je stát v roce 1750 do vlastní správy. Jezdily zprvu z Prahy do Vídně, Brna, Drážďan a Lipska. Postupem doby se jejich síť rozšiřovala. Jízdní řád diligencí měl však značné a dlouhé časové odstupy, jedno i dvoutýdenní a cestování bylo nejen nákladné, ale i zdoluhavé. Navíc bezpečnost byla stále pochybná. Důkladem toho, že státní správa dbala na zajištění bezpečnosti cestujících, je např. poštovní dostavník, který je na vnitřních stěnách u sedadel opatřen látkovými kapsami, kam si cestující mohl odložit své bambitky, aby je měl stále po ruce. Popisovaný dostavník je umístěn v poštovním muzeu ve Vyšším Brodě

JINOU ZAJÍMAVOSTÍ TEHDEJŠÍHO CESTOVÁNÍ bylo, že v sedmáctém a osmáctém století dostávali cestující cestovní knížečky, tzv. ITINERÁŘE. Z nich se mohl cestující poučit, jak daleko je do různých krajů a dokoce jaká jsou tam nejrychlejší spojení. V poštovním mu-

zeu v Praze je mezi jinými exponáty velice vzácný a o to zajímavější exemplář španělského itineráře z roku 1761. Je v něm podrobně popsána cesta a spojení Madridu s Prahou. Aby cestující tuto cestu absolvoval, musel projet přes 200 poštovních stanic!

DRUHÁ POLOVINA 18. STOLETÍ PŘEDstavuje v rozvoji poštovní dopravy období, ve kterém se její služby rozšiřují, zkvalitňují a diferencují. Projevují se v základních rysech již ty úkoly, které jsou na poštovní dopravu kladeny mnohdy dodnes. Vždy jsou v přímé souvislosti s rozvojem průmyslu a obchodu. Tak například již v roce 1750 byly v celé rakouské monarchii zavedeny jízdy, takzvané JOURNALIERY, které jak je z názvu patrné, vozily denně koňmo poštu do všech hlavních měst.

CÍSAŘSTÍ POŠTMISTŘI KROMĚ VYDRŽOVÁNÍ předepsaného počtu koní pro jezdeckou poštu, museli mít stále v pohotovosti určený počet KOLES. Tyto vozy se vyvinuly z kotčího vozu a byly nazývány též také jako kalesy, kalesky nebo kalese.

NA DOKRESLENÍ TEHDEJŠÍHO CESTOVÁNÍ nutno uvést, že spojení diligencemi bylo až do začátku 19. století stále pomalé a chudé. Ještě v roce 1791 jezdily tyto vozy v Rakousku pouze na šestnácti trasách. Na těchto pravidelných linkách byly zřízeny v určitých místech POŠTOVNÍ STANICE. Zde cestující snídali, obědvali, večeřeli, ale i spali. Cesta často trvala i několik dní, i když se jednalo o relativně nevelkou vzdálenost.

POČÁTEK 19. STOLETÍ JE JIŽ VE ZNAMENÍ slušnějších silničních spojů, celá Evropa žila tehdy v plném rozmachu hospodářského života, podnikatelského průmyslovou revolucí a tak se nemůže divit, že bylo neustále požadováno rozšíření a zkvalitnění dopravních možností. Vždyť stále ještě i v roce 1820 vyjíždělo z Vídně během týdne pouze 41 pomalých, těžkých diligencí a 7 dalších jednou za čtrnáct dní. A to bylo skutečně velmi málo. Byla proto velmi uvítána velká reforma povozní jízdní pošty v roce 1823, kterou navrhl a také prosadil Maxmilián rytíř z Ottenfeldu, jinak rodák z Opočna. Především zavedl zrychlenou poštovní dopravu osob a to pravidelnými jízdami v pohodlných a již dobře pérovaných vozech, které jezdily i v noci. Byly tím odstraněny dlouhé zastávky na poštovních stanicích, tedy ty největší časové ztráty. Dále byla omezena doprava těžkými a pomalými vozy (diligence), které se v této době staly již brzdou rozvoje pošt. Záruka úspěšnosti této reformy spočívala hlavně v tom, že byly také zlevněny poplatky a v zavedení rychlých i nočních jízdy, které nebyly obvyklé ani u soukromých povozů. Tak se zrodily první tzv. "POŠTOVNÍ RYCHLÍKY", které jezdily nejprve na tratích z Vídně do Brna, Prahy a Bratislavy.

ZDE JE SNAD NA MÍSTĚ POPSAT, JAK probíhala první cesta poštovním rychlíkem z Vídně do Brna dne 3.5. 1823 : "Vůz s osmi cestujícími, s nimiž nasedl k první jízdě do Brna i sám rytíř z Ottenfeldu, rázem šesté hodiny ranní za veselého hlaholu poštovní trubky, vyjel na poštovní silnici směřující k Brnu. Jelo se přes Stannersdorf, Walkesdorf, Gaunersdorf, Wilfersdorf do Poisdorfu, kde byla krátká polední přestávka na oběd. Dále již přes Mikulov, Pohořelice, Rajhrad u Brna. Trať 19 poštovních mil (asi 144 km) ujel první poštovní rychlík Ottenfeldův za 14 hodin."

DBDOBNĚ ÚSPĚŠNĚ JE POPISOVÁNA i první jízda do Prahy dne 23.června téhož roku. I tato jízda měla odjezd brzo ráno. V Hollabrunnu byl připraven pro cestující oběd, ve Stonaře-

vě večere. Po noční jízdě posnádali cestující v Německém Brodě. Po obědě v Kolíně dorazil poštovní rychlík v sedm hodin večer do Prahy. Cesta z Vídně do Prahy byla dlouhá 42,5 poštovní míle, trvala zhruba 37 hodin a stála tehdy 17 zlatých a 10 krejcarů. Pro představu, s jakým zájmem a úspěchem byla Ottenfeldova reforma přijata svědčí například i to, že po deseti dnech provozu na trati z Vídně do Brna, bylo přepraveno více osob, než za celý rok 1822 starými diligencemi na téže trati. Navíc byly mimo řádné poštovní rychlíky zavedeny Ottenfeldem ještě tzv. SEPARÁTNÍ PŘÍLEŽITOSTNÉ RYCHLÉ VOZY. Ty byly vypravovány na objednávku cestujícího nebo cestujících a to na kterýkoliv den a kteroukoliv trať poštovních rychlíků.

TĚŽKÝ DVOUKOLOVÝ VÍCEÚČELOVÝ VŮZ, KONEC 15.STOLETÍ - ZAČÁTEK 16.STOLETÍ (fotografie vlevo nahoře).

POŠTOVNÍ DILIGENCE NA CESTĚ Z VÍDNĚ DO BRNA, POLOVINA 18:STOLETÍ (snímek vlevo dole).

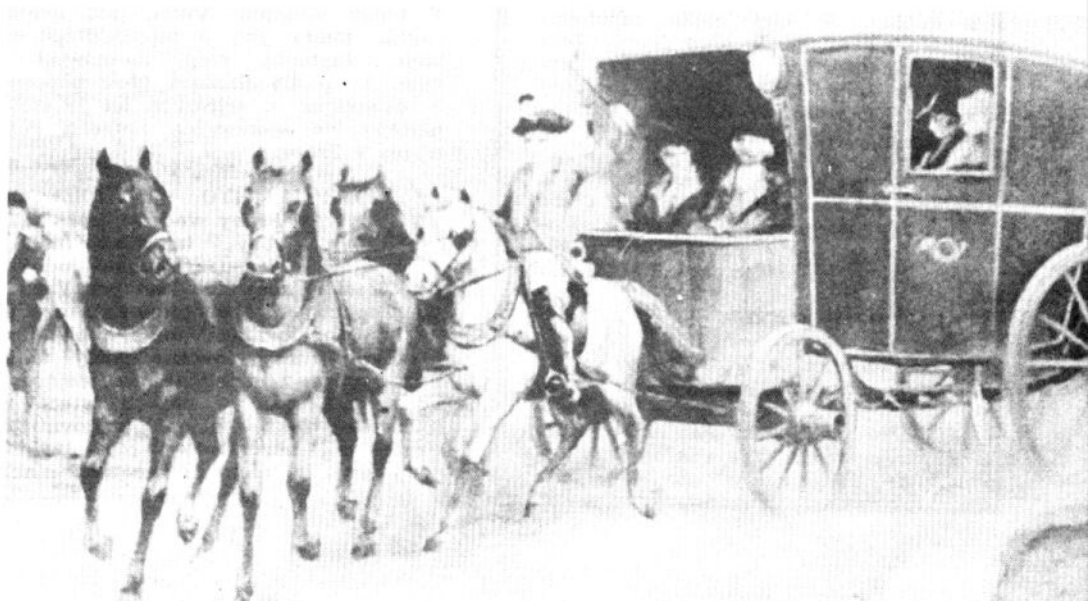
V ROCE 1825 BYLY JIŽ TAKÉ SPOLU s cestujícími přepravovány poštovními rychlíky také listovní zásilky, což bylo tehdy skutečně něco nevídaného. Je jasné, že tím vším měly diligence na tratích poštovních rychlíků odzvoněno a proto také byly nakonec zrušeny. Místo nich však byly zavedeny tzv. BRANCARDOVY VOZY. Bylo to šťastné řešení, protože se tím opět dále zkvalitnila vlastní poštovní doprava. Brancardovy vozy totiž přepravovaly těžší zavazadla cestujících v poštovních rychlících a též náklady, které dříve dopravovala diligence. Na silnice však vyjela také se svými vozy SMÍŠENÁ POŠTA (Mallefahrtten). Ta byla určena pro pomalejší a lacinější jednotnou dopravu méně zámožných cestujících, ale také pro listovní a balíkovou poštu. A zase naopak, zavedena byla KURÝRNÍ - ZRYCHLENÁ PŘÍLEŽITOST. Tato novinka se zřej-

mě shlédla v Ottenfeldově reformě a stano-
vila si za úkol překonat trať co v nejkratší době. Byly proto stanoveny pevné časy (neříkáme nyní normy?) na přepřahání ko-
ní a to ve dne na pět minut a v noci na deset minut. Přitom musela být dodržována taková rychlost jízdy, aby jedna míle byla ujeta za 35 minut. Možný náklad v této kurýrní jízdě byl určen jen jednou třetinou normální poštovní jízdy. Něco podobného přežívalo z dřívější doby ve formě vozů tzv. BERLINY.

S PĚŠNÉ RYCHLÉ JÍZDY BYLY OBDA-
řeny i honosným titulem LÉTAJÍCÍ DOSTAVNÍK. To když se podařilo stanovenou trať urazit za mimořádně krátkou dobu. V zásadě se během první poloviny 19.století ustálily čtyři základní druhy dopravy poštovními vozy. Byly to jednak spěšné jízdy poštovními vozy, poš-

TŘÍKOLOVÝ VŮZ PRO DO-
PRAVU OSOB - 16.STOL.
(vpravo nahoře).

POŠTOVNÍ VŮZ PRO DO-
PRAVU BALÍKOVÝCH ZÁ-
SILEK - DRUHÁ POLOVI-
NA 18.STOLETÍ (foto-
grafie vpravo dole).

tovními rychlíky (také někdy nazývané jako štafety), které kromě osmi až dvanácti cestujících vozily především listovní poštu, peněžní zásilky a menší cenné zásilky. Dále pak to byly již zmíněné Brancardovy vozy (také někdy nazývané Packwagen). Dále jezdily po silnicích vozy smíšené pošty a nakonec to byla doprava doživajícími diligencemi v původní podobě, ale pouze tam, kam nejezdily spěšné jízdy. A tak Ottenfeldova reforma znamenala nejen převrat v kvalitě a rychlosti dopravy cestujících poštovními dostavníky, ale v poštovní dopravě vůbec. Léta 1825 až 1850 jsou roky vrcholného období pokroku v klasické poštovní dopravě. Jsou to i krásná léta dostavníků a velké slávy postilionů.

A TAK SE CESTOVALO, I KDYŽ VÍCE méně pomalu anebo zrychleně, ale také dost draze. Příkladem je jízdenka uložená v archivu v Klatovech. Hrabě Boss-Waldeck cestoval z Prahy do Chebu 2. února 1831 poštovním rychlíkem. Za cestu zaplatil 10 zlatých a 40 krejcarů. Částka je v análech uvedena v celkem podivném srovnání na 135 mázů piva. Hrabě si pak jistě tehdy i přečetl na rubu jízdenky co smí a co nesmí (čtrnáct bodů). Tak například zavazadlo nesmělo vážit víc jak 18 liber, postilionovi nesměl dávat zpropitné, nesměl sebou brát psa, mohl však kouřit, ale jen dýmku a to ještě se souhlasem spolucestujících, s nimiž si musel vyměňovat sedadla. Zastavovat se smělo jen na určených místech a to na oběd jednu hodinu, na snídani a večeri již jen půl hodiny.

A BYCHOM SI MOHLI UČINIT PŘEDSTAVU o hustotě, prostředcích a úrovni poštovní dopravy v Čechách ve třicátých letech 19. století, uvádím heslovitě směry jízdy, vypsané z jízdního řádu povozné pošty v Praze z roku 1831 v průběhu jednoho týdne, tak jak byly expedici poštovních vozů vypravovány:

PONĚLÍ

V pět hodin odpoledne spěšný poštovní vůz přes Veselí n.L. do Vídně s dalším napojením na Bratislavu, Budapešť a Miláno. V šest hodin odpoledne další spěšná jízda přes Louny, Teplice do Drážďan, Lipska a Berlína. V sedm hodin večer vyjížděl balíkový vůz (Brancardův) na cestu do Vídně.

ÚTERÝ

Dopoledne v půl dvanácté odjížděla diligence do Karlových Varů a Chebu s dalším spojením do Německa a odpoledne v pět hodin opět balíkový vůz přes Louny do Drážďan, Mišně a Lipska.

STŘEDA

Ve čtyři hodiny odpoledne troubila k odjezdu smíšená pošta na sever Čech s napojením na Frankfurt n.M. a na Berlín. V pět hodin odpoledne odjížděly současně hned dvě smíšené jízdy. Jedna přes Jihlavu do Vídně, druhá přes Cheb do Norimberka

a Frankfurtu n.M. V devět hodin večer pak odjížděl balíkový vůz do Lince přes Tábor, Veselí n.L. a Budějovice s dalším napojením do Tyrol, Lombardie, Švýcarska a Savojska.

ČTVRTEK

V šest hodin večer spěšná jízda přes Teplice do Drážďan, Lipska a Berlína. Současně s touto jízdou byl vypraven balíkový Brancardův vůz přes Lovosice do Drážďan, Mišně a Lipska. Za hodinu nato pak diligence přes Beroun do Plzně a Chebu se spojením dále do Německa. A opět současně balíková pošta do Vídně s napojením do dalších zemí.

PÁTEK

V šest hodin ráno spěšná jízda přes Jihlavu do Vídně s dalším napojením do Uher a na Slovensko. Druhá spěšná jízda pak odpoledne v pět hodin rovněž do Vídně, ale tentokrát přes Veselí. Ve stejnou hodinu odjížděla ještě smíšená pošta do Hamburku přes Litoměřice, Českou Lípou a Nový Bor.

SOBOTA

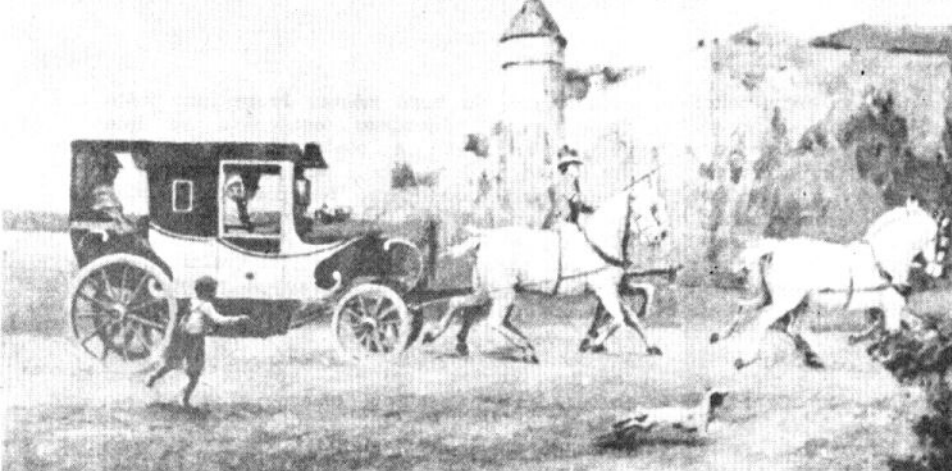
Sobota byla v expedici poštovních vozů nejrušnějším dnem vůbec. Dvě spěšné jízdy v šest hodin ráno a v pět hodin odpoledne do Lince a Vídně s již uvedeným dalším spojením; dvě smíšené pošty v pět a sedm hodin odpoledne, jedna do Lipska přes Žatec a druhá přes Plzeň do Řezna, Mnichova, Augšpurku a Stuttgartu. V sedm hodin večer ještě balíková pošta přes Jihlavu do Vídně s celou řadou navazujících spojů.

NEDĚLE

Neděle uzavírala týdenní cyklus jedinou spěšnou jízdou přes Jihlavu do Vídně s dalším napojením na Bratislavu a Benátky s odjezdem v pět hodin odpoledne. Hodinu předtím byla vypravována smíšená pošta do Rumburka a dále do Lipska.

V tomto stručném výčtu jsou uvedeny jen hlavní směry jízdy a nejdůležitější místa na nich. Zastávek bylo samozřejmě mnohem více. Originály jízdních řádů povozné pošty z dvacátých a třicátých let 19. století jsou uloženy ve sbírkových fondech Poštovního muzea v Praze.

K ROMĚ TĚCHTO PRAVIDELNÝCH JÍZD byly z Prahy vedeny ještě další poštovní vozy, takzvané LETNÍ JÍZDY a to v lázeňské sezóně od 15. května do 30. září jednak do Karlových Varů, jednak do Teplic. Je pochopitelné, že v uvedený cyklus poštovních jízdy přijížděly další poštovní kursy povozné pošty také opačným směrem, přibližně ve stejném počtu. Počet jízdy pak v dalších letech neustále narůstal, takže hlavní poštovní úřad v Praze měl například v roce 1845 bezmála 150 vozů, z nich 42 pro smíšenou poštu,

SEPARÁTNÍ PŘÍLEŽITOSTNÍ
RYCHLÝ VŮZ - PRVNÍ POLO-
VINA 19. STOLETÍ

31 vozů osmisedadlových štafet, 22 čtyřsedadlových a řadu dalších. Převažovaly pochopitelně vozy pro spěšné jízdy (štafety) všeho druhu. Archiválie poštovního muzea v Praze uvádí k roku 1846, že bylo o lázeňské sezóně toho roku na karlovarské a teplické poštovní trati dopraveno 5.348 cestujících, tedy asi 36 osob denně. Letní jízdy byly tedy zřejmě velice rentabilní.

MŮŽEME KONSTATOVAT, ŽE PRVNÍ polovina 19. století měla ve znaku dostavník a romantickou postavu postilionu. A skutečně, lze si sotva představit nějaké jiné romantičtější a vznešenější povolání té doby, než postilionské. Představte si muže pod třírohým "úřednickým" kloboukem, ve vysokých kožených jezdeckých botách, v bílých nebo žlutých, někdy i kožených kalhotách a šarlatově červeném fráčku. Ale ona ta idylka na první pohled měla i svůj rub. Každodenní práce postilionu, který se musel na silnicích monarchie starat o vozy, koně a další příslušenství, nebyla nijak lehká. A tomu musel také odpovídat oděv, který musel postilion používat. Na druhé straně bylo nutné zachovávat pompéznost a okázalost i pro výsoco slavnostní příležitosti. Občas totiž cestoval i císař, významná osoba dvora, nebo cizí vyslanec. Nakonec tenhle problém vyřešila rakouská poštovní správa v roce 1838 zvláštním předpisem. Ten rozlišoval všední a slavnostní uniformu. Všední

se skládala z krátkého ocelově šedého kabátu s červeným límcem a výložkami, jezdeckých kalhot z téže látky, vysazených černou kůží a černého lakovaného klobouku se stříbrnou obrubou a žlutočerným chocholem. Nedílnou součástí byla ovšem poštovní trubka, zavěšená na žlutočerné šnůře, páska na levé paži s postříbřeným štítkem se znakem lva. Slavnostní, reprezentační stejnokroj (galla montur) byl daleko líbivější a velice honosnější. Šarlatově červený kabát, černý límec a výložky s obrubou ze stříbra, žluté kožené jezdecké kalhoty a jezdecké vysoké boty s ostruhami. K uniformě patřil třírohý klobouk se stříbrnou výzdobou a žlutočerným chocholem, poštovní trubka a opět ramenní páska se znakem. Z našeho dnešního pohledu je však překvapující, ale pro tehdejší dobu charakteristické zjištění, že si každý postilion musel opatřit stejnokroj sám a na vlastní náklady. Předpis dokonce stanovil, že všední stejnokroj si musí postilion pořídit do roka od data vydání předpisu. Slavnostní pak do tří let. Pokud postilion tomuto předpisu nevyhověl, byl potrestán peněžitou pokutou.

GNAD ČTENÁŘ JEŠTĚ PŘIJME HISTORKU, která je uvedena v rukopise Fr. Roubky o dějinách poštovní dopravy. Ten uvádí: "Když roku 1844 žádali poštovní konduktéři - průvodčí poštovních vozů, aby byli zařazeni do kategorie státních úředníků a aby byli také uniformou

OTTENFELDŮV POŠTOVNÍ
RYCHLÝ Z ROKU 1823

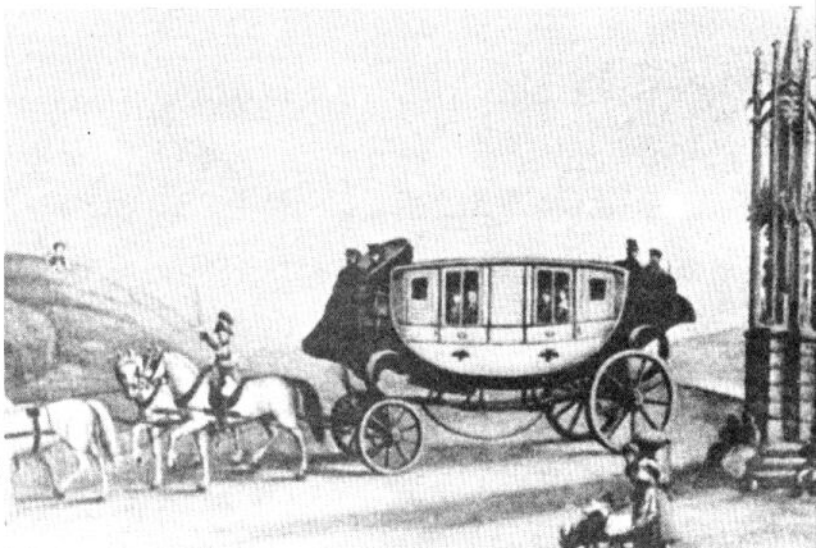
OPRAVA

Arnika č. 25/1990, str. 164
"Poštmistři v Mariánských Lázních a jejich pošty", Zdeněk Huml.

Uvedeno: "Ředitelem pošty M. Lázně 1 byl ve funkci až do roku 1960 do doby odchodu do důchodu již jmenovaný František Čančík".

Správně: "Rudolf Pelcman".

Za chybu se omlouváme čtenářům i autorovi.

odlišeni od listonošů a baličů, byla jejich žádost za lepší služební zařazení sice odmítnuta, ale jejich ješitnosti bylo vyhověno alespoň zčásti tím, že jim bylo povoleno nosit na uniformě kovové knoflíky s císařským monogramem "F!" a na límci stříbrné lemování. Uniformu si však museli pořídit na vlastní útraty." Tato historka jasně dokazuje, jak významnou roli hrál stejnokroj v posuzování společenského a sociálního postavení zaměstnance. Úzké spojení snahy o lepší hmotné zajištění a současně i snahou o formální výraz změny v postavení a zařazení zaměstnance, je typické pro pochopení hierarchie hodnot v životě rakouských poštáků a jim podobných společenských vrstev té doby. Uvedená historka je toho až příliš komickým a tvrdým dokladem.

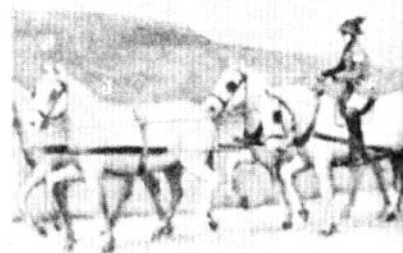
V TÉ DOBĚ BYLO OBJEVENÍ DOSTAVNÍKU vždy a všude velkou událostí. Zejména, když postilion v parádní uniformě nešetřil poštovní trubku a když předepsanými fanfárami ohlašoval

svůj vjezd do bran města. Proto také ještě dávno před příjezdem dostavníku se lidé již shromažďovali a sledovali pak všechen ten ruch kolem něho, jen aby nepřišli o mimořádnou podívanou. Na počátku 19. století musel postilion znát a ovládat asi šest různých signálů. V roce 1907 pak uveřejnil rakouský "Poštovní a telegrafní almanach" přehled signálů dávaných rakouskými postiliony poštovní trubkou. Těchto signálů bylo osm: pro odjezd a příjezd pravidelné pošty, příjezd zvláštní pošty, příjezd poštovního kurýra, příjezd spěšné poštovní jízdy (štafety), signál oznamující počet zapražených koní, počet vozů a konečně asi ten nejpopulárnější signál - signál jedoucí pošty na silnici. Někteří postilioni byli zejména na hlavních trasách a na větších poštovních stanicích velmi proslulí a populární svým trubačským uměním. Byl to například budějovický Postfranci, nebo karlovarský Wolfart. Těm byla zejména svěřována pro jejich spolehlivost a velké zkušenosti doprava monarchů a významných osobností.

1

2

3

SMÍŠENÁ POŠTA, PRVNÍ POLOVINA 19. STOL. (1)

OTTENFELDŮV POŠTOVNÍ RYCHLÍK Z ROKU 1823 (3)

SMÍŠENÁ POŠTA, PRVNÍ POLOVINA 19. STOL. (3)

202

POJÍZDNÁ POŠTA V MARIÁNSKÝCH Lázních byla dlouho mimo hlavní dění. Je to pochopitelné, protože město v 19. století teprve vznikalo. Proto byly Mariánské Lázně odkázány na nejbližší poštovní stanici v Plané u Mariánských Lázní. Ta má svojí bohatou historii, která by si zasloužila také pozornost. Počátek pojiždne pošty v Mariánských Lázních je datován do roku 1825, zřízení poštovní stanice je doložitelné k roku 1839. V témže roce je však již zřízení poštovní inspektorát v Chebu a Karlových Varech. Pokud se tedy Mariánských Lázní týká, předkládám trpělivému čtenáři pohled do pojiždne pošty v tomto lázeňském městě v roce 1847. Přehled příjezdů i odjezdů byl publikován v místním Poštovním zpravodaji, který byl dáván k dispozici lázeňským hostům i veřejnosti.

PŘÍJEZDY

Denně v 9 hodin ráno a v půl deváté večer z Chebu a Frant. Lázní - přijíždí smíšená pošta.

Denně o půl druhé po polední a v půl sedmé večer z Teplic, Karlových Varů - v návaznosti z Prahy a Vídně. Přijíždí smíšená pošta.

Denně o 3 hodině z Vídně, Lince, Budějovic, Klatov a Plzně. Přijíždí smíšená pošta.

ODJEZDY

Denně o 4 hodině ráno a o 4 hodině odpoledne do Chebu

a Frant. Lázní. Vypravována byla smíšená pošta. Cestující se musí předběžně přihlásit.

Denně o půl osmé ráno a o půl čtvrté odpoledne do Karlových Varů a Teplic s návazností do Prahy a Vídně. Odjíždí smíšená pošta s předběžně přihlášenými cestujícími.

Denně v 9 hodin večer do Plzně, Klatov, Budějovic, Lince. Odjíždí smíšená pošta s předběžným přihlášením cestujících. Z Lince parolodí do Vídně.

4

SMÍŠENÁ POŠTA, PRVNÍ POLOVINA 19. STOL. (4)

5

SMÍŠENÁ POŠTA, PRVNÍ POLOVINA 19. STOL. (5)

JE NA MÍSTĚ JEŠTĚ UVĚST, KOLIK platili cestující při odjezdu. Uvádím pro představu některá místa s uvedením poplatků v konvenční měně do níže uvedených míst:

Z MARIÁNSKÝCH LÁZNÍ DO

Frant. Lázní.....	1 fl.C.M.	35 krejcarů
Karlovy Vary..	2 fl.C.M.	10 krejcarů
Plzeň.....	3 fl.C.M.	25 krejcarů
Teplíc.....	8 fl.C.M.	14 krejcarů
Praha.....	8 fl.C.M.	24 krejcarů
Budějovic.....	10 fl.C.M.	
Vídně.....	18 fl.C.M.	35 krejcarů

ZAVAZADLA CESTUJÍCÍCH SE SMÍŠENOU poštou musela být opatřena řádnou adresou a dobře zabalena, protože se přepravovala na střeše vozu. Na poštu musela být dána dvě hodiny před odjezdem. Pokud se cestovalo časně ráno, musela být zavazadla na poštu již předcházející den do osmnácté hodiny. Ostatní pravidla o chování cestujících během cesty byla uvedena na rubu záznamního lístku, který každý cestující obdržel "do rukou".

POŠTA BY VŠAK NEBYLA POŠTOU, kdyby zavedené jízdy neupřesnily pomocí příslušného Poštovního řádu a prováděcí vyhlášky.

Tak například v roce 1838 byl vydán "Poštovní řád pro cestující ve zvláštních jízdách". Ještě ten samý rok v prosinci byla vydána "Vyhláška poštovního řádu pro cestující zvláštní poštou (extrapoštou)". U této vyhlášky je zajímavá úprava podrobností k vybavení a zajištění dopravy cestujících. V první řadě to bylo stanovení potřebného počtu koní k poštovnímu vozu. A ten byl odvislý jak od druhu vozu, tak i váhy nákladu, uváděné ve vídeňských centech (librách). Tak například vůz nejlehčího typu, nekrytý anebo polokrytý, dvou nebo čtyřsedadlový, s nákladem do 6 q, měl dva koně. Při váze nákladu přes 6 q to bylo o jednoho koně navíc. Těžší vůz, dvou nebo čtyřsedadlový, zcela krytý anebo jen s lehkou přední stříškou, s nákladem do 5 q - měl dva koně. S nákladem 5 až 8 q se pak počítalo s jedním konem navíc a při nákladu přes 8 q to byli celkem koně čtyři. Těžké vozy dvousedadlové, úplně kryté a uzavřené a čtyřsedadlové téhož typu s nákladem do 6 q měly 3 koně; při 6 až 8 q měly 4 koně a přes 8 q 6 koní. A to již bylo zřejmě obtížné zvládnout takovéto spřežení i pro zkušeného postilioná. Proto také i počet postilionů byl podle uvedené vyhlášky přesně stanoven. Například - pokud nebylo na dvouspřežním voze sedadlo (kozlík) pro postilioná, připravali se pro něho třetí osedlaný kůň. Jinak vůz s dvěma koňmi řídil z kozlíku jeden postilion. Při 3-4 koních řídil postilion vůz ze sedla koně. Při třech párech koní doprovázeli vůz dva postilioní. Takže řád i vyhláška byla na světě a mohlo se jezdit jak se sluší a patří.

V textu jsou uváděny některé údaje v měnách, váhách a mílech. Proto uvádím ještě vysvětlující doplňky:

FLORIN (zkratka Fl) - starý název pro florén, což byla zlatá, později stříbrná mince ražená od roku 1252 ve Florencii a podle tohoto vzoru i německá, rakouská a uherská; zlatý, zlatník, zlatka. V Rakousku pak platily dvě měny a to konvenční měna v mincích (C.M.) a vídeňská měna taktéž ve fl., ale ve vzájemném poměru 2 ku 5. T.j. 10 fl.C.M. se rovnalo 25 fl. vídeňské měny. Rozdíl byl ve kvalitě a množství zlata použitého k ražení mincí. Vídeňská měna měla špatnou pověst, hovořilo se o "blejskavém" nebo špatném zlatu.

VÁHY: Do roku 1875 platil vídeňský cent (našich asi 56 kg) rovnající se 100 vídeňských liber. Ta se rovnala 32 lotům (1 lot se rovná našim 16,2 gramům). Mimo tohoto vídeňského centu existoval ještě celní cent, který se rovnal našim 50 kg.

MÍLE: Zeměpisná míle = 7.420 km. O něco delší byla poštovní míle = 7.586 km. Ta se dělila na 4.000 vídeňských sáhů, 1 sáh na 6 vídeňských stěviců, ten na 12 coulů a po 12 čárkách á 2,2 mm. Jedná se o pojem staré dálkové jednotky pro delší vzdálenosti.

Tu hospodu nám nebourajte!

Stanislav
BURACHOVIČ

MAK SE PRÝ MÁ BOURAT HOSPODA Malé Versailles, paní Müllerová!
Co k tomu říci? Především vyjádřit zásadní nesouhlas a pak připomenout slavnou historii této karlovarské pivnice.

STARÉ KARLOVY VARY MĚLY PEST-rou škálu stravovacích zařízení - hospody, pivnice, vinárny, kavárny, košer jídelny, restaurace, stánky, společenské sály aj. K těmto zařízením pro potěchu žaludku a duše lázeňských i domácích hostů patřily i tzv. veřejné zahrady. Rozuměly se tím zahrady se stolky, kde se hostům podávalo pohoštění. Již v jednom z prvních karlovarských průvodců z roku 1788 se uvádí seznam šesti takových zahradních restaurací. Mezi jejich majiteli už toho roku figuruje jakýsi Andreas Lössl na Malých Versailles za střelnice na Zámeckém vrchu. K oněm šesti zahradním restauracím přibyl roku 1791 Poštovní dvůr.

ZAHRADNÍ RESTAURACE MALÉ VERSAILLES se původně jmenovala Cihelna. To proto, že zde byla po velkém požáru města roku 1759 zřízena cihelna. Po znovuvýstavbě Karlových Varů byl objekt cihelny někdy kolem roku 1780 proměněn na hostinský sál s hezkým zahradním areálem. V knize Kaiser Karlsbad z roku 1812 o hostinci píše A.

L. Stöhr: "Cihelna, ze žertu zvaná Malé Versailles, je tančírnou. U čiperného pana nájemce mohou po předchozí objednávkě stolovat i velké společnosti. Má zahradu. Hned vedle je karlovarská střelnice, zbudovaná zde roku 1807 na základy střeleckého spolku."

ROKU 1820 NAVŠTÍVIL HOSTINEC básník J.W.Goethe. Zúčastnil se tu měštanské svatby. Ženil se Bernard Heilinggötter, syn Goethovy bytné z domu U tří mouřenínů. Při svaatebním veselí se Goethe, jak sám píše, seznámil s karlovarskými občany více, než jak je mohl poznat celá léta předtím. Aby ne!

OBJEKT MALÝCH VERSAILLES SI AŽ dodnes uchoval svou původní stavební dispozici ze sklonku 18.století. Má určité společné rysy s Poštovním dvorem. Je vzácně neporušenou stavbou, jež zasluhuje památkovou ochranu. Je třeba ji ubránit před nevhodnými stavebními úpravami a o demolici by se nemělo uvažovat. Vždyť se jedná o jednu z nejpatrnějších karlovarských hospod, jež je starší více než 200 let! V případě nutnosti jsou ctitelé karlovarských tradic a dobrého piva odhodláni vyjít do ulic či zahájit módní hladovku. Možností je celá řada, taková hospoda je však jediná.

A.Arrigoni (1788-1851):
MALÉ VERSAILLES

Kombinovanou hlubokotiskovou technikou provedl K.J.Beichling (1803-1876). Práce kolem roku 1800. 14x9 cm. Hostinec Malé Versailles, zřízený při městské cihelně kolem roku 1800, byl častým cílem vycházek lázeňských hostů i domácích obyvatel.

STANISLAV WIESER
text a fotografie

HOŘEČEK

V Arnice č.5 z léta roku 1983 byly na straně 177 moje fotografie hořečku a Milhostovských mofet. Dílem náhody se na obálce Arniky č.26, kterou dostáváte do ruky, objevuje shodná dvojice námětů. Text k nim je pokusem o podrobnější náhled na obě cennosti přírody chráněné krajinné oblasti Slavkovský les.

TEHDY JSEM UVEDL DRUHOVÉ JMÉNO německý (*Gentiana germanica*, ssp. *wettsteinii*), což odpovídalo zčásti terminologii německé literatury a zčásti vycházelo z tehdy jediného obecně dostupného Dostálova Klíče ke květeně ČSR. V českém názvu jsem uvedl již zavedené jméno hořeček (dříve byly druhy *Gentianella* v rodu *Gentiana*). Nemíním zde rozvádět učené debaty o taxonomii, obhajovat správnost pojmenování, nebo dokonce podněcovat úsilí o ještě přesnější a členitější popisy. Jen vzpomenu, že jsem s potěšením přijal pojmenování téhož druhu hořečku pod jeho fotografií z téže lokality u Pily, jak je uvedl ve své "Ohrožené květeně Karlovarska" dr.ing. František Jelínek, CSc.: h o ř e č e k m n o h o t v á r n ý (*Gentianella polymorpha* Wettst.). To odpovídalo mému nikoliv botanickému mikroskopickému zkoumání této rostliny, ale mému pohledu spíše ekologickému a mé zkušenosti z mnoha pocitově radostných setkání s květinou jménem hořeček. To jsme s přítelem Jelínkem cítili a chápali společně. On se však jako botanik pochopení u odborné veřejnosti nedočkal.

KDYŽ JSEM NA PODZIM ROKU 1988 fotografoval bohatě kvetoucí trsy na lokalitě spontánně osídlené hořečkem v severovýchodní části chráněné krajinné oblasti Slavkovský les, rozhodl jsem se požádat o určení specialistu. Podle dokladového exempláře nakonec rostlinu určil pan dr. Skalický. Jedná se o hořeček drsný (*Gentianella aspera*), který je popsán na straně 815 v Dostálově Nové květeně ČSSR. Popis od dr. Petříčka z připravovaného Atlasu chráněných a ohrožených druhů naší květeny uvedeme v některém z dalších čísel Arniky.

ANIŽ BYCH CHTĚL PODCENIT VÝZNAM správného určení rostlinných druhů, znovu při této příležitosti připomínám, že bádání nad tím, jaký je to druh hořečku, může vést spíše k jeho zániku na objevené lokalitě. Na jediném předtím v blízkosti známém místě bylo právě tolik exemplářů, že by stačily jako dokladový nebo herbářový materiál právě čtyřem botanikům. Existence nově osídlené lokality závisí na obhospodařování dotyčné louky soukromníkem. Pracovníci Správy chráněné krajinné oblasti Slavkovský les jej informovali o předmětu ochra-

ny. A všichni společně doufáme, že ekologické podmínky pro zachování hořečků se nezmění. Každé hlášení o jeho objevu bude na Správě chráněné krajinné oblasti vítáno jako příspěvek k poznatkům, kde

je co chránit. Není nutné usilovat vyhledáváním nebo dokonce dokladovým sběrem o určení. Hořeček je mnohotvárný a krásný tam, kde kvete.

MILHOSTOVSKÉ MOFETY

V ZÁJMU STYLIZACE OBOU PŘÍSPĚVKŮ do formy sporu o termíny uvedu nejprve, že podle geologického slovníku (viz např. Atlas skalních, zemních a půdních tvarů, Academia Praha 1986) se píše *m o f e t t a*. Podle slovníku cizích slov (SPN Praha 1981) píšeme jedno "t". Taková nejsou jediná úskalí, přes která se musí probít ten, kdo chce něco popsat natolik přesně, aby to bylo uznáno těmi, kdo k uznání jsou legitimní. Tímto konstatováním se dotýkám problémů uznání chráněných území, respektive chráněných přírodních útvarů. Ve zmíněné Arnice z roku 1983 jsem mohl o Milhostovských mofetách psát jako o území připravovaném k vyhlášení chráněného přírodního útvaru. K vyhlášení dosud

nedošlo, ačkoliv jako charakteristický jev oblasti se skupinou suchých a zaplavených mofetových kráterů bylo toto místo známo již v době zřízení chráněné krajinné oblasti Slavkovský les v roce 1974. Kdyby došlo ke zničení lokality, bylo by formálně všechno v pořádku. Jak vidět, trvání na formalitách má svůj význam – ale jaký na kterém místě !

MOFETY, COŽ JSOU VÝRONY PŘEDVŠÍM hlubinného oxidu uhličitého, nemusí být v takovém porostu, jaký má niva Jilmového potoka, vůbec patrné. Stanou se viditelnými vznikem mofetových kráterů, které se tvoří tlakem vystupujícího plynu a zpravidla jsou rozšiřovány a tvarovány v nich se zachy-

MOFETY NA KŘEMELINOVÉM ŠTÍTU V SPR SOOS

cující vodou. Takovou genezi mají i viditelné krátery Milhostovských mofet, přestože některé jsou toho času zcela suché. K odposlechnuté domněnce, že mohly některé vzniknout úmyslným odhrabáváním (ať již člověkem nebo zvířetem), mohu podotknout, že snad ano - při vyhrabávání uhynulých zvířat.

V MOFETOVÝCH KRÁTERECH SE TOTIŽ hromadí z výronu oxid uhličitý a v atmosféře jím přesycené hynou živočichové. Domnívám se, že prvotně drobní a méně pohybliví. K jejich ukořisťení, nebo prostě jen lákání, tam vnikají a případně nakonec také hynou i ptáci. Byl zaznamenán případ uhynutí páru střízlíků se třemi mláďaty v jedné mofetě. Zoologové se zabývali popisem zvířat uhy-

nulých v Milhostovských mofetách, ale žádné doklady o jejich práci v archivu Správy nejsou.

K DYŽ JSEM 7.11.1987 POŘIZOVAL fotografii otištěnou na zadní straně obálky, také jsem měl starosti se svým dýcháním. Školně ukázkové seskupení mrtvých obětí mofetového kráteru mě nabádalo pořídit snímek způsobem řekněme z hlediska dýchání nepohodlným. Mrtvá zvířata jsem do kráteru nearanžoval, ani jsem je po snímku nevybral a nenechal určit. Proto jejich pojmenování může vyvolat podobné terminologické spory jako určování květin podle fotografií. I bez nároku na přesnost je zajímavé, že tam vedle nespátřených obětí spolu leželi: červi, brouci, tři hraboši, slepýš a dvě červeny.

věc: NAVRÁCENÍ NÁZVU OBLASTI

DOŠLO PO UZÁVĚRCE - 11. ŘÍJNA 1990

GEODETICKÝ A KARTOGRAFICKÝ PODNIK, Kostelní 42, Praha 7

Rada Městského národního výboru Mariánské Lázně projednala dne 9.10.1990 návrh na vrácení původního názvu oblasti Slavkovský les. Původní název - C í s a ř s k ý l e s - byl do šedesátých let oficiálně užíván v domácí i světové literatuře. Umělé přejmenování, které nebylo nikdy zdůvodněno, je značně zavádějící a pro zahraniční návštěvníky těžko pochopitelné. Vzhledem k připravovanému statutu této oblasti na úrovni národního parku doporučujeme urychleně navrátit původní název oblasti, aby nedocházelo k administrativním komplikacím.

Na vědomí: ONV Cheb, ONV Sokolov, ONV Karlovy Vary,
CHKO Slavkovský les Mariánské Lázně

Karel LUCÁK
PŘEDSEDA MĚNV
V MAR. LÁZNÍCH

"LOVU ZDAR" A MNOHO NEVŠEDNÍCH LOVECKÝCH ZÁŽITKŮ
VŠEM OPRÁVDOVÝM PŘÁTELŮM SLAVKOVSKÉHO LESA V LO-
VECKÉ SEZÓNĚ 1990 !

foto: ŠEDIVÝ

KAŇON ŘEKY TEPLÉ U BEČOVA (FOTO:HARVÁNEK)

ZASTOUPENÍ SOUBORŮ
LESNÍCH TYPŮ
V CHRÁNĚNÝCH ÚZEMÍCH
KARLOVARSKÉ
VRCHOVINY

ING. MILOSLAV ŽÁN

JEDNOU Z MOŽNOSTÍ, JAK HODNOTIT reprezentativnost maloplošných chráněných území na lesním půdním fondu v určitém územním rámci, je použit pro klasifikační systém ekosystémů jako jednotku soubor lesních typů. Lesní typ jako jednotka potenciální lesní vegetace je Zlatníkem (1956) definován jako soubor lesních biogeocenóz, původních i změněných a jejich vývojových stádií včetně prostředí - tedy geobiocenóz vývojově k sobě patřících. Soubory lesních typů spojují lesní typy podle ekologické příbuznosti a jsou vymezeny půdními kategoriemi a lesními vegetačními stupni.

VÝZNAMNĚ VLASTNOSTI PŮDY (MINERÁLNÍ bohatost, obohacenost vodou nebo humusem, oglejení, podmáčenost, hlinitost, kamenitost, vysychavost apod.) vymezují edafické kategorie a to X - xerothermní, Z - zakrslá, Y - skeletová, M - chudá, K - kyselá, N - kamenitá, I - uléhavá, S - středně bohatá nebo též svěží, F - svahová, B - bohatá, H - hlinitá, C - vysychavá, W - bazická, D - hlinitá obohacená humusem, A - kamenitá obohacená humusem, J - suťová, L - lužní, U - údolní, V - vlhká, O - středně bohatá ovlivňována vodou, P - pseudoglejová, Q - chudá ovlivněná vodou, T - chudá podmáčená, G - středně bohatá podmáčená a R - rašeliny.

LESNÍ VEGETAČNÍ STUPNĚ VYMEZUJÍ VERTIKÁLNÍ členění lesnického typologického systému na základě vztahu klimatu a biocenózy. Označují se: 1 - dubový, 2 - bukodubový, 3 - dubobukový, 4 - bukový, 5 - jedlobukový, 6 - smrkobukový, 7 - bukosmrkový, 8 - smrkový, 9 - klečový. Extrazonálně je pojat stupeň 0 - bory.

OZNAČENÍ SOUBORŮ LESNÍCH TYPŮ
vzniká spojením číslice lesního vegetačního stupně a písmene edafické kategorie. Například plošně nejrozšířenější soubor lesních typů lesní oblasti, Karlovarská vrchovina 5K, označuje kyselé jedlové bučiny. Připojením další arabské číslice vzniká označení lesního typu, kdy nejrozšířenější lesní typ lesní oblasti - Karlovarská vrchovina 5K1, označuje kyselou jedlovou bučinu metlicovou. Vzetí rostlinného druhu do názvu lesního typu vystihuje další stanovištní podmínky, které se projevují zvýšeným či pravidelným výskytem tohoto druhu. Blíže k teorii lesnické typologie viz RANDUŠKA, VOREL a PLÍVA (1986).

CELÁ CHRÁNĚNÁ KRAJINNÁ OBLAST
Slavkovský les je součástí již zmíněné lesní oblasti č.3 - Karlovarská vrchovina, přesněji její podoblasti č.3a - Slavkovský (Císařský) les. Druhou podoblastí této lesní oblasti je č.3b - Tepelská vrchovina (plošina). Teorie lesních oblastí a jejich popis viz PLÍVA a ŽLÁBEK (1986).

LESNÍ OBLAST KARLOVARSKÁ VRCHOVINA je se svou výměrou porostní půdy (porostle lesem) 50 793 ha větším územním rámcem, než je vymezení chráněné krajinné oblasti Slavkovský les. Protože jsou však k dispozici lesnickotypologické údaje souhrnné pro celou lesní oblast a shodou okolností se všechna k 1.lednu 1990 vyhlášená maloplošně chráněná území této lesní oblasti až na chráněný přírodní výtvor Viklan (s výměrou 0,02 ha) nacházejí v chráněné krajinné oblasti Slavkovský les, je možno tyto k charakterizování reprezentativnosti maloplošně chráněných území v CHKOSL z hlediska zastoupení souboru lesních typů použít. Dále uvedené údaje však charakterizují zejména celou lesní oblas Karlovarská vrchovina.

LESNICKÝM TYPOLOGICKÝM PRŮZKUMEM lesů v prostoru dnešní chráněné krajinné oblasti se zabývali L.TICHÝ (1958,1959), J.STREJC A J.PRCHAL (1970,1971,1983). Vymezení lesního typu prováděli ještě další pracovníci Ústavu pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs n.L., pobočka Plzeň a pracoviště Karlovy Vary. Až dosud zde zjistili a vymapovali 172 lesních typů v 88 souborů lesních typů. Na porostní půdě Agrokombinátu Sokolov, který má rozhodující část z výměry porostní půdy (celkem 16 448 ha) na území chráněné krajinné oblasti Slavkovský les, stejně jako Lázeňské lesy Karlovy Vary (1 684 ha) a Mariánské Lázně (782 ha) a dále LZ Teplá a LZ Žlutice, bylo zjištěno 167 lesních typů v 88 souborech lesních typů. Jedná se o soubor lesních typů 0, 1, 3, 5 a 6Z, 3 a 5Y, 0, 2, 3, 5, 6 a 7M, 0, 2, 3, 5, 6 a 7K, 0, 2, 3, 5 a 6N, 5 a 6I, 3, 4, 5, 6 a 7S, 5 a 6F, 0, 2, 3, 4 a 5C, 4, 5 a 6B, 5 a 6H, 5D, 3, 4, 5 a 6A, 3 a 5J, 1, 2, 3 a 5L, 5U, 3, 4, 5 a 6V, 0, 3, 4, 5, 6 a 7O, 0, 3, 4, 5, 6 a 7P, 5 a 6Q, 1, 7 a 8T, 0, 1, 2, 4, 5, 6, 7 a 8G, 0, 6, 7, 8 a 9R.

CHRÁNĚNÝ PŘÍRODNÍ VÝTVOR DOMINOVNA SKALKA, státní přírodní rezervace Jan Svatoš, státní přírodní rezervace Kladské rašeliny, státní přírodní rezervace Olšová Vrata, státní přírodní rezervace Planý vrch, Pluhův bor, chráněný přírodní výtvor Sirnák, státní přírodní rezervace Smraďoch, chráněný přírodní výtvor Viklan (mimo CHKOSL s výměrou 0,01 ha porostní půdy) a státní přírodní rezervace Vlček mají celkovou výměru 474,59 ha porostní půdy (tj.0,93% plochy lesní oblasti č.3) na 44 lesních typech ve 34 souborech lesních typů a to 0,1 a 5Z, 5Y (pouze v CHPV Viklan), 0 a 7M, 0 a 5K, 0N, 5S, 5F, 0C, 5B, 5A, 5J, 3 a 5L, 6V, 0,5 a 6O, 6P, 6Q, 1 a 8T, 0,6, 7 a 8G, 0,6, 7,8 a 9R. Jde o 38,64% z celkového počtu souborů lesních typů v lesní oblasti. Chráněný přírodní výtvor Homolka a chráněné naleziště Křížky neobsahují porostní půdu.

V LESNÍ OBLASTI JE ZE SOUBORŮ lesních typů nejvíce zastoupen 5K (31,02% z celkové rozlohy lesních oblastí). Tento soubor lesního typu je na ploše maloplošně chráněných území zastoupen pouhými 0,002%. Další v lesní oblasti značně zastoupené soubory jsou 5S (12,09%, v maloplošně chráněném území zastoupen 0,35%), 6P (6,44%, v MCHÚ 0,28%), 7G (5,18%, v MCHÚ 3,24%), 6K (4,74%, v MCHÚ nezastoupen), 6O (3,12%, v MCHÚ 0,14%), 7S (3,12%, v MCHÚ nezastoupen), 6S (2,72%, v MCHÚ nezastoupen), 5O (2,70%, v MCHÚ 0,05%), 3K (2,61%, v MCHÚ nezastoupen) a 7K (2,31%, v MCHÚ nezastoupen).

NAOPAK V MALOPLOŠNĚ CHRÁNĚNÝCH územích nejsilněji zastoupený soubor lesních typů tj.0R (20,48%) se v souhrnu lesních oblastí vyskytuje pouze na 0,02% plochy. Další v MCHÚ podstatně zastoupené soubory lesních typů jsou 7R (17,64%, v lesní oblasti zastoupen 0,51%), 8R (15,79%, v lesní oblasti 0,34%), 0N (12,69%, v lesní oblasti 0,12%), 0C (9,92%, v lesní oblasti 0,74%), 0K (4,13%, v lesní oblasti 0,90%), 7G (3,24%, v lesní oblasti 5,18%), 8G (2,30%, v lesní oblasti 0,13%), 6Q (1,93%, v lesní oblasti 0,67%) a 0Z (2,09%, v lesní oblasti 0,19%).

V ZÁPADOČESKÉM KRAJI JSOU JEŠTĚ další tři lesní oblasti mající zde celou výměru. Z hlediska zastoupení souboru lesních typů v maloplošně chráněných územích jsou na tom lépe než popisovaná Karlovarská vrchovina lesní oblast Český les (v MCHÚ má zastoupeno 60,47% z celkového počtu 43 souborů lesních typů v lesní oblasti) a lesní oblast Západočeská pahorkatina (v MCHÚ 56,06% SLT z počtu 66). Lesní oblast Chebská a Sokolovská pánev má pouze 20,29% zastoupení souborů lesních typů v MCHÚ z celkového počtu 69 souborů lesních typů. Lesní oblast Karlovarská vrchovina má ze všech lesních oblastí s alespoň částečnou porostní výměrou v Západočeském kraji (je jich celkem 12) největší počet dosud zjištěných souborů lesních typů - celkem 88.

KE ZLEPŠENÍ REPREZENTATIVNOSTI sítě maloplošně chráněných území v lesní oblasti Karlovarská vrchovina, je třeba zde vyhledat a navrhnout k ochraně podle prozatím stále platného zákona č.40/1956 Sb. lesní porosty přírodě blízkého dřevinného složení na soubor lesního typu 6K, 7S, 6S, 3K, 7K, 5M, 5N, 3S a pokud možno všech dalších v maloplošně chráněných územích dosud nezastoupených. Posílit by bylo vhodné zastoupení 5K, 5S a 6P. Určité kroky byly již učiněny. Například v navrhované státní přírodní rezervaci Holina se kromě 6V vyskytují též 6B a 6S. Další návrhy připravuje Správa CHKO Slavkovský les v údolí řeky Teplé, v okolí minerálních pramenů a jinde.

Z POHLEDU POČTU DOSUD ZJIŠTĚNÝCH souborů lesních typů má lesní oblast Karlo-

varská vrchovina nejpestřejší přírodní podmínky v západočeském kraji. Je v rukou profesionálních i dobrovolných pracovníků státní ochrany přírody, lesníků, lesnických typologů, fytocenologů a dalších, zda bude tato nabídka přírody funkčně využita.

LITERATURA

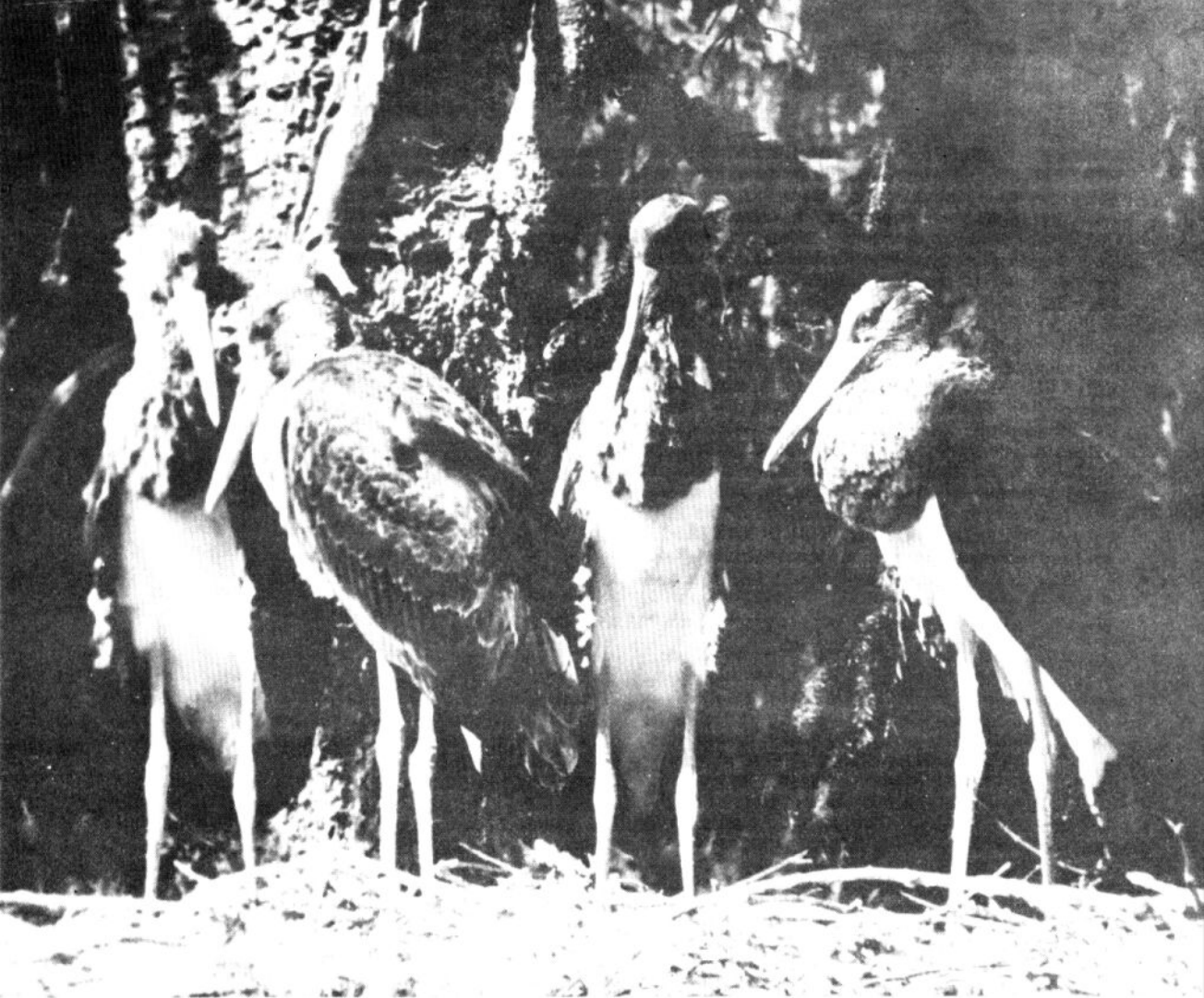
Plíva K. et Žlábek I., 1986: Přírodní lesní oblasti v ČSR (MLVH ČSR PRAHA).

Randuška D., Vorel J. et Plíva K., 1986: Fytocenológia a lesnícka typológia (PRÍRODA BRATISLAVA).

Žán M., 1989: Reprezentativnost sítě maloplošných chráněných území Západočeského kraje z hlediska zastoupení souborů lesních typů (PřF UK PRAHA).

CHRÁNĚNÉ NALEZIŠTĚ KŘÍŽKY PŘED ZŘÍZENÍM NAUČNÉ STEZKY (FOTO: WIESER)

HNÍZDO ČÁPA ČERNÉHO (foto: S. ŠEDIVÝ)

Zpráva o ornitologickém průzkumu

ING. DĚTMAR JÄGER

PTACTVO STÁTNÍ PŘÍRODNÍ REZERVACE KLADSKÉ RAŠELINY

212

DO STÁTNÍ PŘÍRODNÍ REZERVACE KLADSKÉ RAŠELINY patří čtyři navzájem izolovaná vrchovištní rašeliniště - Tajga, Paterák, Lysina a Malé rašeliniště. Průzkum byl prováděn zejména v největším rašeliništi T a j g a s výměrou 148,3 ha. Území této státní přírodní rezervace je v severní části kryté hlavně porostem borovice blatky (převládá stromová forma) s typickými rostlinnými společenstvy horských vrchovišť. Roztroušeně se vyskytuje smrk ztepilý nižšího vzrůstu a bříza. V okrajové části pak jsou smrky vzrostlé. V jižní části je porost odlišný - jsou zde smrkové porosty velmi rozdílného stáří, místy s větším podílem uschlých stromů a vývraty. Mezi smrkovými porosty jsou roztroušená menší rašeliniště s porostem borovice blatky a břízy. Ojedinelé se vyskytuje jeřáb obecný a javor klen. S Tajgou bezprostředně hraničí Kladský rybník a louka u osady Kladská.

Dále byl průzkum prováděn v rašeliništi L y s i n a. Vzhledem k malé rozloze a zejména obtížné průchodnosti, zde nebyly dělány kvantitativní snímky. Rašeliniště

Lysina má výměru 42,9 ha a rozkládá se na vrcholových svazích stejnojmenného kopce Slavkovského lesa (982 m.n.m.). Na tomto území převládá keřovitá (klečová) forma borovice blatky, mimo ní zde roste smrk ztepilý, hlavně v okrajové části a roztroušené bříza. V okolí rezervace byl v minulých letech vytěžen smrkový porost a tak zde vznikly rozsáhlé paseky. V SPR Paterák (93,7 ha) a Malé rašeliníště ((6,9 ha) nebyl průzkum prováděn, jsou uvedena jen příležitostná pozorování.

M E T O D I K A

V letech 1988 a 1989 bylo provedeno 8 kvantitativních snímků lineární metodou v SPR Tajga (délka linie 2 000 metrů a šířka pásu 60 metrů). Mimo to byla zahrnuta pozorování z exkurzí, které jsem uskutečnil v letech 1979 - 1987, bylo to osmáct exkurzí na lokalitu Kladská - Tajga. Dále bylo použito údajů z Knihy pozorování Správy CHKO Slavkovský les, u těchto pozorování je v závorce uvedeno jméno autora.

PŘEHLED ZJIŠTĚNÝCH DRUHŮ

POTÁPKA MALÁ - PODICEPS RUFICOLLIS

Jsou známá ojedinelá pozorování jednotlivých exemplářů na průtahu na Kladském rybníku - 17.9.1985 1 ex., 7.9.1989 1 ex. Hnízdění nebylo zjištěno a je i nepravděpodobné - lokalita není vhodná.

VOLAVKA POPELAVÁ - ARDEA CINEREA

Vzácně se objevují potulující nehnízdící ptáci na Kladském rybníku - 8.3.1985 2 ex (Baroch).

ČAP ČERNÝ - CICONIA NIGRA

Pravidelně hnízdí 1 pár na smrku u SPR Paterák. Hnízdo bylo nalezeno až v roce 1983 Sv.Šedivým, ale podle velikosti hnízda bylo možno usoudit, že zde čápi hnízdili již řadu let. Létající ptáci byli pozorováni i nad SPR Tajga - 26.4.1983 zásnubní lety 1 páru nad rezervací (Čečil), 30.5.1989 1 ex kroužil nad rezervací. 15.6.1986 se zdržoval 1 ex. na rybníku před Kladskou.

KACHNA DIVOKÁ - ANAS PLATYRHYNCHOS

Pravidelně hnízdí u rybníků na Kladské a ve SPR Tajga v počtu asi 10 párů. Každoročně byly na rybnících pozorovány samice s mláďaty. V roce 1989 bylo nalezeno hnízdo s 9 vejci uvnitř SPR Tajga, vzdálené od rybníků více jak 800 metrů. Hnízdo s 6 vejci bylo nalezeno 28.4.1983 i v SPR Paterák (Žán, Baroch).

ČÍRKA OBECNÁ - ANAS CRECCA

V současné době v SPR Tajga ani v

okolí Kladské nehnízdí. Mám pouze jedno pozorování z mimohnízdního období - 7.9.1989 přeletěli 2 ptáci spolu s kachnami divokými (40 ex) nad Kladským rybníkem.

POLÁK CHOCHOLAČKA - AYTHYA FULIGULA

Chocholačky se v posledních letech pravidelně zdržují na rybnících u Kladské a v menším počtu zde i hnízdí. Počet párů v průběhu roku často kolísá, což svědčí o jejich přeletech na jiné lokality. Přehled některých pozorování na rybnících u Kladské: 15.6.1986 - 2 páry, 2.5.1988 - 3 páry, 31.5.1988 - 4 páry, 24.6.1988 - 7 párů a 2 samci, 23.8.1988 - 9 ex (asi samice s mláďaty), 8.8.1989 - 3 páry a 1 samec, 17.5.1989 a 10.6.1989 - 4 páry a 2 samci, 17.6.1989 - 8 párů (pravděpodobně ještě nehnízdí), 7.9.1989 7 ad.ex. a 1 samice se 3 mláďaty. 27.4.1983 byl jeden pár pozorován na Mýtském rybníku u Pateráku (Čečil, Žán).

KÁNĚ LESNÍ - BUTEO BUTEO

Jsou četná pozorování přeletů jednotlivých ptáků i kroužení párů nad SPR Tajga i nad Kladskou. Je možné, že v širším okolí Kladské hnízdí.

JESTŘÁB LESNÍ - ACCIPITER GENTILIS

Je známo několik pozorování v okolí Kladské - 22.7.1984 1 samec s kořistí u křižovatky silnice na Prameny a cesty k Pateráku. 9.8.1988 1 samec u Kladské (Procházka), 21.4.1989 1 samec přelet u SPR Lysina. Tento druh pravděpodobně v širším okolí Kladské hnízdí.

DŘEMLÍK TUNDROVÝ - FALCO COLUMBARIUS

Je známo několik pozorování z roku 1987: 22.9.-1 ex. u Lysiny (Půlnoční paseka) - Štěpánek, 1.10. 1 ex u Tajgy (Štěpánek), 12.10. 1 ex. u Tajgy (Procházka).

TETŘEV HLUŠEC - TETRAO UROGALLUS

SPR Tajga byla v minulosti známým toka-ništěm tetřevů. Jak uvádí František Charvát, tokalo v roce 1956 v rašeliníšti u jezera 36 kohoutů, v roce 1967 již jen 3 kohouti (publikováno v příloze Hranicáře z 25.6. 1968). Ačkoliv známá tokaniště tetřevů ve Slavkovském lese již zanikla, je stále ještě řada pozorování jednotlivých ptáků a dokonce bylo v roce 1988 zjištěno hnízdění. Uvádím v přehledu všechna pozorování v Kladských rašeliníštích podle Knihy pozorování Správy CHKO Slavkovský les: 2.1.1983 - pozorování tetřeva bez bližšího udání u Pateráku (Šedivý), 18.2.1985 - 1 samec u silnice u Pateráku (Procházka), 9. a 10.3.1985 - opakované pozorování stop kohouta v SPR Paterák a Lysina (Procházka), 10.3.1986 - pozorování stop v SPR Paterák, mladý kohout okusuje mladý porost (Procházka), 5.4.1987 - nález trusu v SPR Paterák (Vojtěch), 14.8.1987 - 1

JESTŘÁB LESNÍ (*Accipiter gentilis*)

samice v SPR Tajga (Horáček), 23.1.1988 - mladý kohout v SPR Paterák (Šedivý), 10.2.1988 - 1 kohout u SPR Malé rašeliníště (Malý filc) (Procházka), 1.4.1988 - 1 kohout v SPR Tajga (Procházka), 17.5.1988 - při těžbě dřeva na Lysině u SPR bylo nalezeno a poškozeno hnízdo s 9 vejci, vejce byla předána do Líhně v Tachovské Huti (Procházka), 24.7.1988 - 2 juv.samci v SPR Lysina (Procházka).

BEKASINA OTAVNÍ - *GALLINAGO GALLINAGO*

Je to druh, který se pravidelně vyskytuje na louce mezi osadou Kladská a SPR Tajga, při toku jsem zde pozoroval obvykle 1 - 3 ex. Je pravděpodobné, že zde i hnízdí. Uvnitř SPR Tajga jsem bekasiny nezjistil.

SÝC ROUSNÝ (*Aegolius funereus*)

SLUKA LESNÍ - *SCOLOPAX RUSTICOLA*

Vzhledem k úbytku a skrytému životu tohoto druhu je známo jen málo pozorování. Z Kladských rašeliníšť mám k dispozici jen jedno pozorování - 19.9.1989 1 ex. z Tajgy (Štěpánek).

VODOUŠ KROPENATÝ-*TRINGA OCHROPUS*

Vodouše kropenatého lze považovat za hnízdící druh v SPR Tajga. Zatím zůstává otázkou, zda zde hnízdí jen nahodile či pravidelně. Uvádím v přehledu všechna evidovaná pozorování:

13. a 14.4.1987 1 ex.u Kladské (Schwarz), 25.4.1988 1 ex. u Kladské (Schwarz), 26. a 27.4.1988 2 ex. u Kladské (Schwarz), 2.5.1988 přelet 1 ex.nad SPR Tajga. 8.5.1989 přelet 1 ex.nad SPR Tajga, 30.5.1989 1 ad.ex. se zdržoval uvnitř SPR Tajga na jednom rašeliníšti v jižní části. Jeho chování bylo typické jako na hnízdišti - obletoval a ozýval se soustavně varovným křikem. Na hnízdišti byla pravděpodobně nelétající mláďata, která se mi však nepodařilo v nepřehledném terénu najít. 10.6.1989 na stejném místě jako 30.5. obletoval opět 1 ad.ex. s varovným křikem. Na bažině jsem vyplašil dalšího vodouše, který ihned odletěl bez hlasu do blízkého lesa (je pravděpodobné, že se jednalo o létající mládě). Následně odletěl i ad.pták. Přes usilovné hledání jsem další vodouše nenašel, ani nevyplašil. 17.6.1989 - 1 ex, u malého rybníčku u Kladské.

HOLUB DOUPŇÁK - *COLUMBA OENAS*

V SPR Tajga jsem zjistil tento druh pouze jedenkrát - 1 ex.houkal 17.6.1989 na stromě uvnitř rezervace v jižní části. Další pozorování z oblasti Kladské mám z lesa nad lokalitou bývalé hájenky "Bašus" před Kladskou-29.4.1983 zde houkal 1 ex. a 30.5.1989 zde opět houkal 1 ex. Je pravděpodobné, že v širším okolí Kladské holub doupňák v menším počtu hnízdí.

HOLUB HRIVNĚČ - *COLUMBA PALUMBUS*

Je to druh, který lze pravidelně pozorovat v SPR Tajga i v okolí Kladské. Pravidelně zde hnízdí.

HRDLÍČKA DIVOKÁ-STREPTOPELIA TURTUR

Vyskytuje se v širším okolí Kladské ojediněle. Mám pouze jedno pozorování - 10.6.1989 vrkal 1 ex.uvnitř SPR Tajga. Je možné, že zde ojediněle hnízdí.

KULÍŠEK NEJMENŠÍ-*GLAUCIDIUM PASSERINUM*

Je známo více pozorování z Kladských rašeliníšť. Lze předpokládat, že zde i hnízdí. Přehled evidovaných pozorování: 26.4.1983 1 ex.seděl na větvi v SPR Tajga (Čečil), 13.9.1987 hlasy 3 ex. v SPR Tajga (Štěpánek), 19.9.1989 1 ex.u Pateráku - u Kameného můstku a 1 ex.U Tajgy (Štěpánek).

SÝC ROUSNÝ - AEGOLIUS FUNEREUS

Není mi známo žádné pozorování této sovy na sledovaných lokalitách. Z jiných míst Slavkovského lesa je známo i hnízdění. Výskyt sýce rousného v širokém okolí Kladské je však pravděpodobný.

KUKAČKA OBECNÁ-CUCULUS CANORUS

Objevuje se pravidelně koncem dubna nebo začátkem května v širokém okolí Kladské i uvnitř SPR Tajga.

RORÝS OBECNÝ - APUS APUS

Hnízdí na budovách osady Kladská, nad osadou létalo 17.5.1989 6 ex. ZA potravou zalétává i nad území SPR Tajga a Lysina.

DATEL ČERNÝ-DRYOCOPUS MARTIUS

Hnízdí pravidelně ve vhodném prostředí v širokém okolí Kladské. Byl pravidelně zjištěn i uvnitř SPR Tajga.

ŽLUNA ZELENÁ - PICUS VIRIDIS

Prozatím se mi nepodařilo zjistit, zda tento druh zde hnízdí. Mám pouze dvě pozorování - 27.9.1985 hlas 1 ex. u Kladské a 7.9.1989 hlas 1 ex. v lese u Kladského rybníka.

ŽLUNA ŠEDÁ - PICUS CANUS

Platí totéž co o předcházejícím druhu. Mám jen jedno pozorování - 17.5.1989 hlas 1 ex. u Kladské.

STRAKAPOUD VELKÝ-DENDROCOPOS MAJOR

Hnízdí pravidelně na území SPR Tajga (v roce 1988 i 1989 byly nalezeny obsazené hnízdní dutiny) i v širším okolí Kladské.

SKŘIVAN LESNÍ - LULLULA ARBOREA

Mám pouze jedno pozorování - 1.6.1984 zpěv 1 ex. na lesní pasece nedaleko Kladské u silnice směrem na Lazy.

VLAŠTOVKA OBECNÁ - HIRUNDO RUSTICA

Pravidelně se vyskytuje a hnízdí v osadě Kladská. Za potravou zalétá i na území SPR Tajga.

JÍŘIČKA OBECNÁ - DELICHON URBICA

O tomto druhu platí totéž co o vlaštovce obecné.

KONIPAS HORSKÝ-MOTACILLA CINEREA

Lze jej pravidelně pozorovat u osady Kladská a u Kladských rybníků, kde lze předpokládat i hnízdění. Hnízdění bylo též zjištěno u můstku u silnice směrem na Prameny u SPR Tajga.

KONIPAS BÍLÝ - MOTACILLA ALBA

Pravidelně se vyskytuje v osadě Kladská i u okolních rybníků, kde také hnízdí. V roce 1989 zpíval 1 ex. opakovaně 17.5. a 10.6. na nově vzniklé pasece při těžbě na jižním okraji SPR Tajga, je možné že zde i hnízdil.

LINDUŠKA LESNÍ - ANTHUS TRIVIALIS

Podle pravidelných pozorování lze usoudit, že hnízdí na loukách a pasekách u Kladské, SPR Tajga i u SPR Lysina.

LINDUŠKA LUČNÍ - ANTHUS PRATENSIS

Hnízdí pravidelně na louce mezi Tajgou a osadou Kladská v počtu 3-5 párů. Pravidelně také hnízdí na volné ploše bez stromů uvnitř SPR Tajga.

STŘÍZLÍK OBECNÝ-TROGLODYTES TROGLODYTES

Pravidelně hnízdí v SPR Tajga i SPR Lysina a též v osadě Kladská a okolí.

PĚVUŠKA MODRÁ-PRUNELLA MODULARIS

Hnízdí pravidelně v Kladské a okolí, i v SPR Tajga a Lysina, kde patří k dominantním druhům. Na Lysině jsem 30.5.1989 pozoroval 1 pár s vyvedenými mláďaty.

CVRČILKA ZELENÁ-LOCUSTELLA NAEVIA

Mám dvě pozorování tohoto druhu ve vyšších polohách Slavkovského lesa-31.5.1988 2 ex.v oplocenkách s malými smrčky u silnice mezi hájovnou Králův kámen a osadou Kladská, 17.5.1989 zpěv 1 ex.v oplocence za bývalou hájovnou "Bašus". Podle těchto pozorování však ještě nelze usoudit na hnízdění.

SEDMIHLÁSEK HAJNÍ-HIPPOLAIS ICTERINA

Mám pouze jedno pozorování - 30.5.1989 zpěv 1 ex.v osadě Kladská. Je možné, že zde i hnízdí.

PĚNICE SLAVÍKOVÁ - SYLVIA BORIN

Pravidelně zpívá několik ex.v osadě Kladská, kde i hnízdí.

PĚNICE ČERNOHLAVÁ-SYLVIA ATRICAPILLA

Je to nejhojnější druh pěnic v Kladské a okolí. I v SPR Tajga a Lysina.

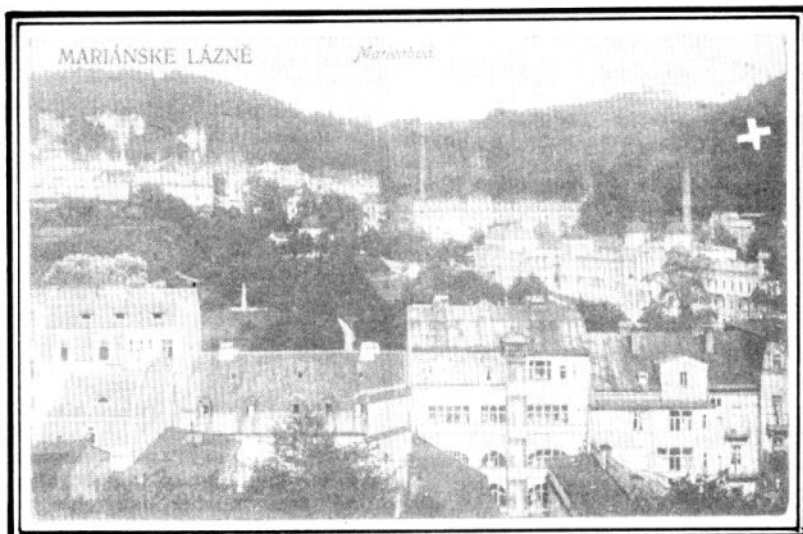
PĚNICE POKROVNÍ - SYLVIA CURUCA

Tato pěnice hnízdí v menším počtu v SPR Tajga a Lysina, i v Kladské a okolí.

PĚNICE HNĚDOKŘÍDLÁ-SYLVIA COMMUNIS

Tento druh se vyskytuje a hnízdí pravidelně v menším počtu v prostoru mezi Kladskou a Tajgou. V SPR Tajga a Lysina nebyla zjištěna.

(Dokončení v příštím čísle Arniky)

POHLEDNICE MARIÁNSKÝCH LÁZNÍ Z ROKU 1919
VPRAVO (označeno +) ÚPATÍ VRCHU HAMELIKA

HAMELIKA

JEŠTĚ K NÁZVU VRCHU

ZDENĚK
HUML

ÚVODEM TROCHU MÍSTOPISU. PAHOREK HAMELIKA se nachází v bezprostředním sousedství vnitřní lázeňské zástavby, přímo za a nad objektem Nových Lázní. Severně je ohraničován Dusíkovou ulicí, západně pak ulicí U Sokolova. Na jeho úpatí byl umístěn vysoký kříž důkuvzdání, že se cholera a mor kdysi vyhnula městu. V jeho sousedství si pak našel J.W.Goethe svůj "odpočinkový koutek" s krásným výhledem na město. Na temeni byl později postaven velký restaurační objekt Panoráma. Od něho východně je situována lyžařská sjezdovka. Pokud se názvu týká, ten byl a je používán prakticky všeobecně a tak nějak až příliš samozřejmě. A to jak v češtině, tak i v němčině. Důkazem je například kniha dr.C.J. Heidlera (lázeňský lékař od roku 1818), "O plynových lázních v Mariánských Lázních", vydaná v roce 1819. V knize autor píše jak o pahorku Hamelika, tak i o potoku stejného jména. Je pochopitelné, že k názvu pahorku existují různé dedukce, ale také mnohé pochybnosti. K jejich odstranění jsem se pokusil nalézt původ názvu. Výsledek předkládám formou citací z uvedených korespondence, mého osobního pátrání, odkazů apod. Všechny zde citované poznatky jsou v plném znění doložitelné v mé dokumentaci.

NA ZAČÁTKU MÉHO SNAŽENÍ BYLA ŽÁDOST o radu u lingvisty dr. Lumíra Klimeše (jazykový koutek západočeského deníku Pravda). Vzhledem k tomu, že můj zájem patří do úzce specializovaného oboru - do onomastiky - doporučil, abych se obrátil na doc.dr. Jaromíra Spálu, Csc. v Plzni, který se tímto oborem profesionálně zabývá. Stalo se a jeho první dopis (21.12.1980) obsahuje výsledky jeho zkoumání různých starých

listin, písemností, zápisů apod. Uvádí i historický vývoj krajiny, úlohu kterou zde sehrál Klášter v Teplé, kolonizaci Slovanů, ale i velmi časně následné německé vlivy. Z dopisu cituji doslovnou následující pasáž: "Mohu-li bez záruk soudit o názvu Hamelika, pak pravděpodobnost původu slovanského je velmi malá. Přípona -ika se v původních českých a tím méně německých slovech vlastně nevyskytuje, vypadá latinsky..." I v dalších úvahách pokládá slovanský původ za nepravděpodobný.

NA ZÁKLADĚ DOPISU DOCENTA SPALA jsem uskutečnil vlastní pátrání ve státním oblastním archivu ve Žluticích. Zde mi bylo umožněno prostudovat katastrální mapy Mar. Lázní, obcí Zádub a Závěšín, přehledné mapy tepelského panství. Dále lesní mapy z 18. až 19.století a konečně pak i pozemkové knihy regionu (dochované od roku 1558). A zde je výsledek:

KATASTRÁLNÍ MAPY BEZ NÁLEZU, přehledné mapy tepelského panství byly již více povzbuzující. První konkrétní náležel na mapě z roku 1827. Pojmenování pahorku názvem Hamelika je jasně patrný. Psán je přibližně směrem nynější Dusíkovy ulice, tedy Z - V. Písmeno H je zhruba v místě nynější Panorámy. Na lesních mapách bylo mé pátrání neúspěšné. V pozemkových knihách jsem nenalezl ani náznak o předmětném pojmenování.

V OKRESNÍM ARCHIVU V SOKOLOVĚ byly pracovníky tohoto úřadu prohlédnuty archivní fondy a to s negativním výsledkem. V dopise od PhDr.V. Vlasáka bylo mimo jiné uvedeno, že v české i německé literatu-

ře o Mariánských Lázních se objevuje interpretace tohoto názvu zkomolením českého jména Homolka. Uvedený údaj viz V.Křížek a kol., Mariánské Lázně - Přírodní zdroje a jejich léčebný význam, a další.

ZAJÍMAVÝ BYL OBSAH DALŠÍCH DVOU dopisů (Onomastický úsek, Ústav pro jazyk český, ČSAV Praha - PhDr. Knappová, CSc., dr. Matušová a dopis od Zentralinstitut für Sprachwissenschaft der Akademie der Wissenschaften der DDR-Berlin, dr. Petermann a dr. Müller). Shrnuté poznatky z obou dopisů:

Jediná podobná forma byla v lexikonu uvedena slovem *hamelicus* s odkazem na středověkou listinu. V jiné listině dokonce z 12. století je slovní výraz uváděn latinským slovem *hamelicus* a vydřoval míru pro tekutiny, přesněji nádobu pro určité množství tekutiny. Spojení s pomístním názvem je tedy dost nepříjemné. Dále byly zkoumány různé slovníky jmen (německé, anglické, severské a finské, irské aj.). U mužských jmen provokovalo pouze slovo *Hammo* ve spojení se starogermánským *hami*. Dále byly nalezeny různé výrazy, například *hamelich(-ig)*, což znamená kamenitý, plný skalisek apod.

Z CELÉ ŘADY DALŠÍCH DOPISŮ VYBÍRÁM dopis od autora článku o Lužických Srbech (Halo sobota, 2.7.1988, č. 26, str. 3), PhDr. Františka Vydry, profesora němčiny na gymnasiu. V článku se zabývá slovními výrazy s koncovkou -yka. PhDr. F. Vydra v dopise mimo jiné vyjádřil svojí domněnku o etymologickém původu ve spojení s německým slovem *Hammele*, ev. *Hammelecke* - pastvina pro ovce.

NÁSLEDOVALO STUDIUM V HISTORICKÉ knihovně v Teplé, v Archeologickém ústavu ČSAV, v podnikovém archivu HDB Sokolov a ve Státní archivu v Plzni. A právě v onom posledním ústavu jsem našel podivuhodné spojení s naší mariánskolázeňskou Hamelíkou.

VE VELKÉM FRANCOUZSKÉM SLOVNÍKU LAROUSSE (Grand ouvrages illustrés) se objevilo: *Hamelia* (m) o u *hamélie* (li), a hned o pár řádek dále provokovalo další slovo: *Hamelin*. Jacques-Felix-Emmanuel, baron marin français, 1768-1839... A tak jsem začal psát další žádosti, další dopisy. Zde jsou odborné odpovědi:

BOTANICKÁ ZAHRADA UK, ZUZANA NOVÁKOVÁ zjistila, že u *Hamelia* patens se jedná o keř z USA, Paraguaye, Floridy. Patří do čeledě Rubiace (křížaté, kam patří např. i svízel). V jedné německé publikaci jí doporučují pěstovat v teplém skleníku. Proto se domnívá, že v místě o kterém je psáno, nemohl růst větší porost. Vymrzl by! Otevírají se však další možnosti. *Hamamelis* (vilín) má mnoho druhů. Většinou rostou na dálném východě (Japonsko, Čína, jižní části USA). Některé druhy se však u nás pěstovali a pěstují. Například *H. japonica*, *mollis*, *vernalis* a *vir-*

giniana. Jedná se o keře, které kvetou koncem zimy nebo začátkem jara (žlutě, žlutooranžově, oranžověhnědě). Paní Nováková se proto domnívá, že na uvedeném místě (Hamelika) mohl rod *Hamamelis* být vysazen. Dodává však, že nikde v odborné literatuře není tato skutečnost uvedena.

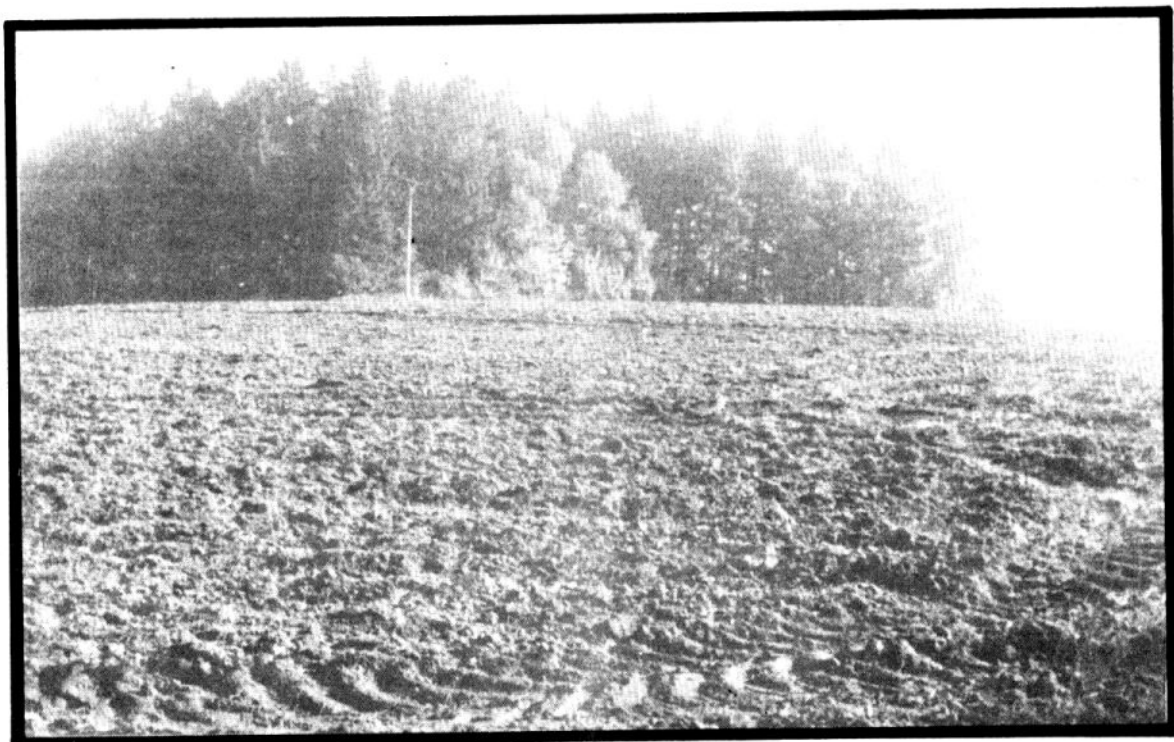
VÍCE INFORMACÍ O RODU HAMAMELIS najdeme v knize K. Hiekeho - Praktická dendrologie, sv. 2: "V parcích a větších zahradách se můžeme setkat s keřem, který rozkvétá za mrazu a sněhu v lednu. Je to vilín, *Hamamelis*. U nás se vysazuje buď severoamerický druh vilín virginský nebo čínský vilín měkký s listy na rubu plstnatými. Vilíny byly v předledové době rozšířeny po celé severní polokouli. Do dnešní doby zbylo jen několik druhů ve východní Asii a v Severní Americe. Květy zarostlé v jantaru baltického moře dosvědčují, že ve třetihorách rostly vilíny i v Evropě. Vilíny jsou zajímavé nejen svými zimními květy, ale jsou důležitou léčivou rostlinou. Z kůry se vyrábí léčivo (CORTEX HAMAMELIDIS) k léčení hemeroidů.

EXTERNÍ PRŮVODCE ČEDOKU ZDENĚK VALENTA píše ve Zpravodaji průvodců Kar. Varů, č. 1, ze dne 12.2.1990 o vzácné zeleni v Karlových Varech: "...Další skupinou jsou keře. Zmíníme se třeba o vilínu. Krásné keře jsou v lázních Kyselka u tamního kina. V Karlových Varech se nachází ve Dvořákových sadech."

CO ŘÍCI ZÁVĚREM K TOMUTO TĚŽKO řešitelnému problému okolo naší Hameliky? Cituji ze závěrečného dopisu doc. dr. J. Spalce, CSc.: "...Mezi třemi možnostmi, které uvádíte (*Hamelin*, *Hamelia patens* a *Hamamelis*), je těžko rozhodnout. Nejméně pravděpodobný je francouzský baron. Již proto, že se vyslovoval amplén. Od dalších dvou tvořených řecko-latinskou příponou -ika, je mnohem pravděpodobnější nejvíce pak ta třetí možnost. Změnu *hamamelica* na *hamelika* lze snadno vysvětlit (vypuštění podobné slabiky tzv. haplogií). Ze tam dnes nevyroste(?) nevadí: jde o situaci před 200 lety a to tam mohla být a nějaký klášterní bylinkář pak mohl místo tak nazvat. Jisté to není, ale lepšího sotva co najdeme..."

DR. J. MATUŠOVÁ Z ÚSTAVU PRO JAZYK ČESKÝ odpověděla: "...Jazykovědci mohou vyslovovat různé hypotézy, ale u některých názvů je těžké říci s jistotou, jak jméno vzniklo. Například ani místní jméno Praha není dosud jednoznačné a uspokojivě vysvětleno..."

Z PŘEDCHOZÍHO JE ZŘEJMÉ, ŽE JSEM nejdříve vycházel z možných jmenných, cizojazyčných, zeměpisných, pozemkových, pozemkově právních a katastrálních faktů. Dostal jsem se však i na pole historie, topografie, ale i botaniky. Prostě, letité hledání a zkoumání věcí nepoznaných. Vše však bylo pro mě, přes všechny potíže, obvyčejným lidským štěstím z práce. Vždyť stále platí: V LŮNĚ ČASU JE SKRYTO MNOHO NADĚJÍ (J. W. Goethe).

VRCHOLEK KÓTY 779 SE NACHÁZÍ TĚSNĚ NAD JÍZDÁRNOU NAD KRAKONOŠEM (SITUACE A LOKALIZACE PODLE R.ŠVANDRLÍKA "POMÍSTNÍ NÁZVY NA KATASTRU MAR.LÁZNĚ, II.ČÁST - VIZ PLÁNEK NA STR.299 A TEXT NA STRANĚ 307).

DODATEK REDAKCE ARNIKY

Určitý rozpor je v lokalizaci vrchu Hamelika. Autor příspěvku Zdeněk Huml uvádí lokalizaci Hameliky (viz článek v úvodu) přímo nad objekt Nových Lázní. My jsme našli v knize ing.Richarda Švandrlíka (Pomístní názvy na katastru Mariánské Lázně, II.část) na straně 307 lokalizaci na kótu 779. Totéž je uvedeno na situačním plánu na straně 302. Při porovnání s mapou 11-411 Mariánské Lázně (1:25 000), ale i mapami dalšími je kóta 779 jasně situována nad hotel Krakonoš (viz fotografie nahoře). Kde je tedy pravda, kde se správně nachází vrch Hamelika? Pomůžete s lokalizací? Pro úplnost níže uvádíme celý text z knihy R.Švandrlíka:

(15) H A M E L I K A ("Hamelika", "Hamelikaberg"), 779 m.n.m., 500 metrů JVV budovy Krakonoš, je pouhým svahovým vrchem Podhory s převýšením jen o osm metrů. Nejzřetelněji je vidět z Mariánských Lázní. Má řadu svahových názvů. Nejprve je to K ř í ž o v ý vrch ("Kreuzberg") přímo na úpatí svahu, pak C í s a ř s k á v ý š i n a "Kai-

ser Höhe") v místech rozhledny nad Panoramou a pak svahový vrch se zaniklým názvem K a f e r n b e r g v místech chat Ticho a Horina.

Původ názvu Hamelika je český - H o m o l k a. Důraz na první slabiku v německém nářečí mēnil Ho- na Ha-, kdežto druhou slabiku -mo- na -ma-. Nejstarší zápisy ThK, JK a z mapy 1683 uvádějí název stejně jako všichni němečtí autoři v 19.století, Hamelika. Danzer uvádí ještě Hamelikathal.

Většina map uvádí Hameliku jako název pro výšinu nad Mariánskými Lázněmi, tedy jako úševický název (ne zádubský), jako název pro plošinu nad Panoramou, zatímco vrchol svahového kopce udávají jako Z á d u b s k á v ý š i n a ("Hohendörfer Höhe", 1941 nově "Hochrain"). Tento vrchol 779 m.n.m. leží ještě na katastru Mariánských Lázní, nedaleko bývalé kavárny Café Hohendörfer Höhe, po roce 1945 uváděnou česky jako Zámecká vyhlídka, dnes již zcela zaniklou.

1990 ZPRÁVY SPRÁVY

VŠ LESNICKÁ BRNO VE SLAVKOVSKÉM LESE

Ve dnech 23.-30. června naši spolupracovníci, studenti VŠ Lesnické v Brně, ochranářský průzkum SPR Vlček, Smradoch a Tajga. Výsledkem týdenní systematické práce je kvalitní doplnění ornitologické, entomologické a botanické inventarizace zmíněných území.

NÁVRH SPR ÚDOLÍ TEPLÉ

Získávání odborných podkladů pro návrh SPR Údolí Teplé je jedním z rozmanitých úkolů, kterým se aktiv dobrovolných spolupracovníků Správy CHKOSL v letošním roce věnuje. Hlavní terénní průzkum proběhl v týdnu od 1.-8.července 1990. V základním expedičním táboře v Louce u Mariánských Lázní se za tuto dobu vystřídal více jak třicet dobrovolníků. S výsledky jejich práce vás seznámíme v příštích číslech Arniky. Správa oblasti touto cestou děkuje panu Tomáši Lačíkovi za poskytnutí přívetivého přístřeší.

TERÉNNÍ ŠKOLENÍ

Noví strážci a čekatelé se zúčastnili v sobotu 16.června již tradičně pro ně připravovaného terénního školení. Pracovník Správy CHKOSL Jindřich Horáček během prohlídky naučné stezky Kladská přiblížil zájemcům zásady provádění strážnických a průvodcovských služeb.

POMNÍK PRINCEZNY PASCALINY

Pod vedením Vlastimila Černovského upravili naši spolupracovníci pomník princezny Pascaliny v kynžvartském zámeckém parku. Následným položením kytice květin uctili stoleté výročí, kdy zde tragicky

zahynula dcera Richarda Metternicha Antonie Pascalina.

NAŠI STRÁŽCI V KRKONOŠÍCH

První červnový víkend navštívili členové dobrovolného aktivu naší Správy CHKOSL Krkonošský národní park. Během pobytu se nám obětavě věnovali pracovníci KRNAPu, pí.Hálková a p.Jareš. V muzeu ve Vrchlabí se nás ujala pí.Štěpánková. Děkujeme jim touto cestou za krásné zážitky a řadu informací. Taktéž děkujeme personálu Rýchorské boudy za milé přijetí a vynikající stravu.

NÁVŠTĚVNÍ SEZÓNA 1990

Velký podíl na tom, že hlavní návštěvní sezóna 1990 proběhla v klidu, mají naši strážci, kteří své volné dny trávili v centrální části chráněné oblasti. Vysoce profesionálním přístupem zvládli i letošní neobvykle vysoký příliv návštěvníků.

ZO ČSOP

3.ZO ČSOP pracující při Správě CHKOSL provedla impregnační nátěr naučné stezky Kladská.

1.ZO ČSOP pracující při Správě CHKOSL díky organizačním schopnostem a obrovské energii Milana Vojtěcha oplotila CHN Křížky. K tomuto z estetického hlediska nepříliš šťastnému řešení jsme byli donuceni neukázněnými návštěvníky, kteří nerespektovali dočasné uzavření naučné stezky.

ČSOP Horní Slavkov se věnovala údržbě zařízení ve svém regionu, vytiskla informační cedule pro Pluhův bor a Dominovu skalku a listoklad map 1:25 000 CHKOSL pro členy aktivu.

VOJENSKÁ TECHNIKA PROTI BOLŠEVÍKŮ

V měsíci červenci a srpnu 1990 byl uskutečněn poloпрvozní pokus o likvidaci bolševníku pomocí těžké vojenské techniky. Práce probíhaly v k.ú. Prameny a Horní Žitná. Ověření možnosti tlumení a likvidace bolševníkových monokultur bylo možné díky zájmu a pochopení ministerstva obrany ČSFR a vojenskému útvaru 8038/SKRB Karlovy Vary, především mjr.ing. Jana Papeže, který zabezpečoval technickou část operace. Z vlastní techniky bylo použito stroje BVP s upraveným zahlubovacím zařízením a ženijního nosiče AU-2. Z celé operace byl pořízen videozáznam. O výsledcích zásahu a dalším postupu boje proti obtížnému plevelu, kterým Heracleum mantegazzianum v CHKO Slavkovský les bezesporu je, budeme čtenáře Arniky informovat v některém z příštích čísel. (Proch)

AKTIVISTÉ

Na údržbě terénního zařízení nezištně celý měsíc, v době svých prázdnin, pracovali Kateřina Grossmanová a Jaroslav Ollé. Natírali návštěvní řády, informační tabule, opravili studánku na Pateráku. Miroslav Trégl se po celý rok systematicky věnuje botanickému mapování oblasti. Stanislav Šesták a Manfred Možiš se stali novými vedoucími Mladých ochránců přírody pracujícími při Správě CHKOSL.

VÝSTAVA KRAJEM LÉČIVÝCH VOD

Výběr z rozsáhlé fotografické a publikační tvorby našeho spolupracovníka ing. Stanislava Wiesera najdete na výstavě v domě Chopin (KaSS) v Mariánských Lázních. Výstava byla zahájena vernisáží 16.10 a potrvá až do 10.11.1990.

